

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

Appèlrecht

Dit themanummer over appèlrecht in de kerk is verzorgd door een werkgroep die bijeenkomt onder auspiciën van het Gereformeerd Wetenschappelijk Genootschap. Juristen en theologen ontmoeten elkaar in de werkgroep regelmatig en wisselen van gedachten over thema's uit het kerkrecht.

In een aantal bijeenkomsten heeft de werkgroep zich bezig gehouden met het kerkelijk appèlrecht. Hoe is het hoger beroep in de Gereformeerde Kerken geregeld? Zijn er voldoende waarborgen voor een goede en eerlijke rechtsgang? Wat zijn de zwakke plekken? En wat kunnen we daar aan doen?

Nog een opmerking vooraf. Als de schrijvers in dit nummer spreken over 'appèl-zaken', dan denken ze vooral aan kwesties, waarbij een kerklid persoonlijk betrokken is, en niet zozeer aan bezwaarschriften over meer algemene zaken.

Aan dit nummer werken mee:

Mr. J.P.A. Boersma te Hilversum, raadsheer in het Gerechtshof te Amsterdam.

Drs. A. de Graaf te Wetering, predikant van de Gereformeerde Kerken te Blokzijl en Marknesse.

Mr. F.T. Oldenhuis te Zuidhorn, universitair hoofddocent in de vakgroep privaatrecht en notarieel recht van de Rijksuniversiteit te Groningen.

Mr. P.T. Pel te Hattem, advocaat en procureur.

Mr. DAC. Slump te Capelle aan de IJssel, vice-president van de sector bestuur van de rechtbank te Utrecht.

Dr. M. te Velde te Kampen, hoogleraar in o.a. kerkrecht aan de Theologische Universiteit.

OUDERLING INBREKER

Stel: u bent ouderling en u wordt door de kerkeraad afgevaardigd naar de classis. Enkele weken vóór die classicale vergadering ontvangt u het voorlopig agendum. Bij de ingekomen stukken zit een brief; die als volgt omschreven wordt: 'Brief van zuster N. te H. Betreft: Bezwaarschrift tegen de kerkeraad te H.' Een korte mededeling. Een korte aanduiding met daarachter vaak een lang verhaal. Een verhaal vol onrust, onkunde, onwil en onrecht. Een verhaal dat u, als afgevaardigde van de classis, te horen krijgt ter beoordeling. U wordt gevraagd om een eerlijk en christelijk antwoord. U wordt gevraagd om recht te spreken tussen zr. N. en haar kerkeraad... Wat is namelijk het geval?

De inhoud van het bezwaarschrift

Zr. N. is een volwassen dooplid van de gereformeerde kerk te H. Zij studeert en woont op kamers in een groot herenhuis. Eigenaar van dit huis is br. K. Het bezwaarschrift van zr. N. richt zich tegen deze br. K. Als eigenaar heeft br. K. bij een huisgenoot van zr. N. in-

gebroken, een stereotoeren in beslag genomen en gedreigd om die kamergenoot op straat te zetten. Zr. N. is heftig verontwaardigd over dit gedrag van br. K. Met name omdat br. K. ouderling is. Zij is van mening dat zijn gedrag niet toelaatbaar is en stuurt daarom een brief naar de kerkeraad. In die brief eist zij met een beroep op Art. 80 K.O. dat br. K. geschorst en afgezet wordt uit zijn ambt, aangezien hij zich schuldig gemaakt heeft aan diefstal en gewelddadig optreden.

Het oordeel van de kerkeraad

De scriba van de kerkeraad, die deze brief enkele uren voor de kerkeraadsvergadering ontvangt, stelt direct de voorzitter hiervan op de hoogte. Ze overleggen samen en komen voor het probleem te staan hoe zij deze brief moeten bespreken. Moet deze brief diezelfde avond nog besproken worden? Eigenlijk kan het niet, want het agendum is al erg vol, maar uitstellen kan ook niet, want aanstaande zondag zal het heilig avondmaal gevierd worden. Een tweede probleem is: kan ouderling K. bij de bespreking aanwezig zijn? Ze hakken de knoop door en besluiten om de brief diezelfde avond nog op de kerkeraad te bespreken en om dan af te wachten hoe de andere ouderlingen hierover oordelen.

Nadat er reeds een aantal zaken afgehandeld zijn, leest de voorzitter de brief van zr. N. voor. De overige broeders zijn verrast en br. K. vraagt direct het woord. Hij is heftig verontwaardigd en hij verdedigt zich door te zeggen dat de betreffende huurder al drie maanden zijn huur niet betaald heeft. Hij acht dit een zakelijke kwestie, die hij als zakenman met een van zijn klanten heeft. Een zakelijke kwestie dus, die overeenkomstig Artikel 30 van de kerkerode niet op de kerkeraadstafel thuisheert, maar eventueel bij de rechtbank. Verder meent hij dat de kerkeraad deze beschuldiging niet in behandeling kan nemen. Immers de bijbel zegt zelf 'Gij moet geen klacht tegen een oudste aannemen, tenzij er twee of drie getuigen zijn'. Hier zijn geen twee of drie getuigen aan het woord. En ook geen belijdend lid, maar een volwassen dooplid, dat nog altijd geen belijdenis heeft gedaan. Hij is ervan overtuigd dat de kerkeraad deze klacht niet in behandeling kan nemen. Wanneer dat wel gebeurt dan vat hij dat op als een motie van wantrouwen en dan zal hij daaruit de nodige consequenties trekken.

De woorden van br. K., die door allen als een bekwaam zakenman en ervaren ouderling wordt geëerd, maken diepe indruk. Na een korte discussie spreekt de kerkeraad uit dat hij de bezwaren van zr. N. niet ontvankelijk acht. In de eerste plaats, omdat dit geen kerkelijke zaak is overeenkomstig Artikel 30 K.O.; vervolgens omdat de kerkeraad van mening is dat een beschuldiging tegen een ambtsdrager door twee of drie getuigen gesteund moet

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE, DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. J. TER BEEK, DRS. B. BOS, DRS. ALTH. DE BRUIJNE, DRS. R. LUITEN,

PROF. DR. C.J. DE RIJTER, DRS. H. VELDMAN

MEDEWERKERS

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK, J.M. DE JONG, DRS. J. SMEUK

REDACTIE-ASSISTENT

W.L. DE GRAAFF, Wortmanstraat 138, 8265 AG Kampen. Tel. (05202) 31201.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:

De Reformatie, Postbus 24.8260 AA te Kampen

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V., Postrekening 406040 t n v,

De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA Goes. Tel. (01100) 15591.

ABONNEMENT:

f 85,75 per jaar; f 46,25 per halfjaar; studenten f 70,25 per jaar (binnenland)

Buitenland: f 144,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn (opzegging van jaarabonnement vóór 1 november, van een halfjaarabonnement vóór 1 juni).

Losse nummers f 1,95 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah. Tel. (05210) 15946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0.63 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

worden (1 Tim. 5,19); en tenslotte ook omdat zr. N. geen belijdend lid is. De kerkeraad besluit daarop dat zr. N. mondeling van dit besluit in kennis zal worden gesteld door de wijkouderling.

Het appel van zuster N. op de classis

Wanneer zr. N. van haar wijkouderling hoort dat haar bezwaarschrift niet in behandeling genomen wordt, reageert zij fel. Zij gaat in discussie met haar wijkouderling, die tenslotte opmerkt: 'Wanneer u het niet eens bent met dit kerkeraadsbesluit, dan moet u maar naar de classis gaan'. Daarmee besluit de wijkouderling zijn bezoek en hij gaat weg.

Zr. N. blijft achter en overweegt het advies van haar wijkouderling. Naar de classis gaan? Hoe doe je dat? Aan wie moet je je brief richten? Na een paar dagen besluit zij na veel wikken en wegen om deze zaak toch op de classisvergadering te brengen. Zij stelt haar wijkouderling hiervan op de hoogte en vraagt hem ook om het adres van de classis; ze ontvangt van hem wel een adres, waarnaar zij haar brief moet sturen, maar verdere informatie geeft hij niet. Onkundig van allerlei zorgvuldigheidseisen, die de kerken stellen, stuurt zij dan haar brief naar de classis. Zij eindigt haar brief met het verzoek aan de classis 'om er zorg voor te dragen dat br. K. geschorst en afgezet wordt'.

De behandeling op de classis

Het bezwaarschrift van zr. N. komt op 20 mei binnen bij de kerk, die de eerstvolgende classis moet verzorgen. Jammer genoeg is zij net te laat. De laatstgehouden classis heeft haar vergadering op 13 mei afgerond. Daarom blijft deze brief liggen bij de kerk, die de nieuwe classisvergadering moet bijeenroepen. Deze classis zal bijeenkomen op 9 september.

Na ruim 3 maanden wordt het bezwaarschrift uiteindelijk op de classis besproken. De voorzitter van de classis geeft in het kort de inhoud van het bezwaarschrift van zr. N. weer, waarop direct gereageerd wordt door br. K., die een van de afgevaardigden is namens de kerk te H. Hij is verbaasd over deze brief. Zr. N. heeft de kerkeraad te H. niet ervan op de hoogte gesteld dat zij haar bezwaren bij de classis zou brengen. Zijn mede-ouderling bevestigt dat. Een oudere predikant haakt hierop in; hij herinnert zich dat er een synodebesluit bestaat dat hierover handelt. De Generale Synode van Dordrecht 1893, art. 185 heeft immers bepaald: 'beroep tegen enige uitspraak van een kerkelijke vergadering moet vóór de eerstvolgende samenkomen van de meerdere vergadering waarop met zich beroept, geschieden *met kennisgeving aan de scriba van de vergadering, door wier besluit men zich bezwaard acht*'. Hij merkt op dat zr. N. niet aan deze voorwaarde voldaan heeft en stelt voor om dit bezwaarschrift daarom niet ontvankelijk te verklaren. Aldus wordt besloten. Zr. N. wordt hiervan schriftelijk in kennis gesteld.

Revisieverzoek van zr. N. gericht aan de classis

Wanneer zr. N. de brief van de classis ontvangt, dan is zij allereerst verbaasd over dit besluit van de classis. Waarom heeft haar wijkouderling dit niet tegen haar gezegd, toen hij zei dat ze maar een brief naar de classis moest schrijven? En wanneer zij er langer over nadenkt, dan herinnert zij zich dat zij haar wijkouderling van haar besluit op de hoogte gesteld heeft. En via hem dus ook de kerkeraad. Wanneer zij navraag doet bij haar wijkouderling, dan bevestigt hij dat zij het hem gezegd heeft, maar hij heeft het niet gerapporteerd op de kerkeraad. Hij had verwacht dat het niet zo'n vaart zou lopen; en hij was er vanuit gegaan dat zij haar bezwaarschrift wel naar de kerkeraad zou sturen, wanneer zij toch zou doorzetten. Toen er in de maand mei geen brief van haar op de kerkeraad verscheen, leek het hem beter om er verder niet over te spreken. Hij was verrast dat zij toch een bezwaarschrift bij de classis ingediend had.

Zr. N. besluit om alsnog een tweede brief naar de classis te sturen, waarin zij meedeelt dat zij haar besluit wel degelijk meegedeeld heeft aan de kerkeraad via haar wijkouderling, maar dat deze verzuimd heeft om het op de kerkeraad te melden. Zij vraagt opnieuw aan de classis om 'er zorg voor te dragen dat br. K. geschorst en afgezet wordt'.

De classis, die op 29 september een extra zitting had gepland vanwege een examen spreekconsent, ontvangt deze tweede brief van zr. N. Na afloop van het examen wordt de brief voorgelezen en besproken. Er volgt een lange discussie met als eindconclusie dat het bezwaarschrift nu wel ontvankelijk is. Ook wordt besloten om ter voorbereiding van de behandeling van dit bezwaarschrift een commissie te benoemen, die bestaat uit twee predikanten en een ouderling. Deze commissie moet de classis op 22 oktober dienen met een advies.

Op 22 oktober brengt de commissie rapport uit van haar bevindingen. Opgemerkt wordt dat het bezwaarschrift van zr. N. erg gebrekkig is. Er wordt geen feitenmateriaal aangedragen. En ook ontbreekt in haar brief de *letterlijke* weergave van het besluit van de kerkeraad om het bezwaarschrift van u. N. niet ontvankelijk te verklaren. De commissie vraagt zich af of zr. N. geen vertekend beeld schetst.

Daarnaast merkt de commissie op dat de kerkeraad ten onrechte besloten heeft dat het bezwaarschrift van zr. N. niet ontvankelijk zou zijn. Het feit dat zij nog dooplid is, is niet ter zake omdat de kerkorde op dit punt geen onderscheid maakt tussen belijdende leden en doopleden. Ook wijst zij erop dat de zaak inderdaad niet-kerkelijke aspecten vertoont, te weten het conflict tussen huurder en verhuurder, maar dat de kwestie desondanks toch ook een kerkelijke zaak is daar br. K. ouderling is. Tevens acht zij het beroep op 1 Tim. 5 niet ter zake, omdat in dit geval br. K. het verhaal van zr. N. bevestigt heeft.

Tenslotte merkt de commissie op dat de classis niet bevoegd is om ambtsdragers te schorsen of af te zetten. Dat is een zaak des kerkeraads. Zij stelt voor om zr. N. terug

te verwijzen naar haar kerkeraad en om de kerkeraad op te roepen om de bezwaren van zr. N. in behandeling te nemen. In de discussie, die hierop volgt, wordt nog gevraagd of het niet mogelijk is dat de commissie navraag doet bij de betrokken partijen. Dan kan zij controleren of de feiten kloppen en dan kan de classis toch tot een uitspraak komen in deze zaak. In reactie hierop wordt gezegd dat dat niet gebruikelijk is. De classis beoordeelt de zaak op grond van de stukken en verder strekt haar bevoegdheid niet.

Uiteindelijk besluit de classis om het voorstel van haar commissie te aanvaarden en om in die lijn te handelen.

Het antwoord

Zr. N. ontvangt op 4 november – na een half jaar! – een reactie op haar bezwaarschrift. Het antwoord komt niet overeen met wat zij verwacht had. Zij besluit om van verdere actie af te zien. Allereerst omdat zij diep teleurgesteld is over de uitspraak van de classis; vervolgens omdat haar huisgenoot de huur inmiddels betaald heeft en per 1 november verhuisd is; verder omdat zij het erg druk heeft nu zij in haar examenjaar zit. Het schrijven van een nieuw bezwaarschrift kost teveel tijd en vraagt teveel aandacht; en tenslotte ziet ze er ook vanaf omdat br. K. over twee maanden zal aftreden als ouderling.

Alles bij elkaar genomen vindt zij het niet meer de moeite waard om zich er verder druk over te maken, hoewel zij wel haar vragen blijft houden: Waarom moest het zo lang duren voordat haar brief beantwoord werd? Kon dat niet sneller? En waarom werd er zo formeel gereageerd? Zij heeft het gevoel dat ze van het kastje naar de muur is gestuurd en dat zij na een half jaar niets is opgeschoten. Waarom werd er geen contact met haar opgenomen toen bleek dat er onduidelijkheden in haar brief stonden? Ze heeft het gevoel gekregen dat de classis en de kerkeraad vier handen op een buik zijn. Immers: Waarom mocht br. K. wel op de classisvergadering aanwezig zijn en zij niet? En wat hebben de ouderlingen van H. op de classisvergadering gezegd?

Zij houdt er een ontevreden gevoel aan over. Ook tegenover haar wijkouderling. Had hij haar niet meer informatie kunnen geven? Had hij haar niet meer inlichtingen kunnen geven omtrent de eisen, die gesteld worden aan het schrijven van een bezwaarschrift? Hoe moet zij dat weten? Waar kan ze die informatie vinden?

A. de Graaf

Hoewel we volgens het woordenboek appel zouden moeten schrijven in plaats van appel, is terwille van de leesbaarheid gekozen voor de afwijkende (oude) spelling.

HOGER BEROEP IN DE KERK

***A**ls je ergens mag verwachten dat er zorgvuldig met mensen wordt omgegaan, en dat er op een eerlijke manier recht wordt gedaan, dan toch wel in de kerk! In dit artikel wil ik ingaan op enkele belangrijke aspecten van het appelrecht in de kerk.*

God heeft het recht lief

'Eerst de Bijbel open, dan de kerkorde' – aldus een bekende uitspraak van prof. P. Deddens die van 1946 tot 1958 aan onze Theologische Hogeschool het kerkrecht doceerde. De Schrift wijst ons de weg door ons de grote lijnen te leren van het recht in Christus' kerk.

Het recht staat hoog aangeschreven in de Schrift! Recht en gerechtigheid zijn heel positief geladen begrippen. De Here God is Rechter van de ganse aarde (Gen. 18 : 25). Hij is de God van het recht (Mal. 2 : 17). Hij is het die de verdrukten recht verschaft (Ps. 146 : 7). Op Hem kun je een beroep doen, Hij is de hoogste beroepsinstantie voor zijn mensen: 'Doe mij recht, o God, en voer mijn rechts-geding!' (Ps. 43 : 1) Hij heeft het recht lief en Hij wil dat wij dat ook zullen doen (Ps. 37 : 28).

Onze God is daarom tegelijk een God die het onrecht haat. Hij ijvert in toorn tegen het onrecht (Job 36 : 33). Hij wil dat in zijn gemeente het recht zal heersen en alle onrecht wordt weggedaan. Dat geldt voor ieders persoonlijk leven, maar ook voor onze omgang met elkaar en voor het leven van de gemeente als totaal. De HERE is zelf de Rechtvaardige (Job 34 : 17; Deut. 32 : 4 e.a.p.). Hij verwacht van zijn volk ook rechtschapenheid en rechtsbetrachting, geen rechtsverkrachting (Spr. 1 : 3, Jes. 5).

Gefundeerd op deze grondgedachten vinden we in de Schrift allerlei aanwijzingen voor de rechtsgang en de rechtspraak. Daaruit kunnen we nog steeds wijsheid leren, die stuur geeft aan ons handelen.

Rechters zijn instrumenten van God

Zij die tot oordelen geroepen worden, moeten beseffen dat ze instrumenten van Godswege zijn. De rechtspraak is immers Godes (Dt. 1 : 17), de rechters oefenen rechtspraak voor de HERE (2 Kron. 19 : 6). In hun uitspraak moeten de klagers en de aangeklaagden de hand en de stem en de leiding van de Here kunnen opmerken. De gestalte van de hoogste Rechter Christus moet er in te herkennen zijn. Hij is bij alle rechtspraak ons grote Voorbeeld (Ps. 72; 2 Kor. 5 : 10; vgl. Jak. 4 : 11, 12).

Dat vraagt dat de rechters bereid zijn om te dienen. De

Here te dienen en hun naaste te dienen. Daar is geloof voor nodig. En verder: wijsheid (een heel breed woord!), onderscheidingsvermogen (discretie), liefde (Zach. 7 : 9), eerlijkheid (Ex. 23 : 6-9; Deut. 16 : 18-20), voorzichtigheid, maar ook 'kloekheid', doortastendheid. En deskundigheid, zoals we leren uit het verhaal van Mozes' rechtspraak-organisatie voor Israël. Dat kan ook betekenen: een differentiatie in deskundigheid: er zijn rechters voor lichtere en zwaardere zaken (Ex. 18).

Zo moeten er goede rechters zijn. Mensen die aangesteld zijn om te beoordelen wat goed en kwaad, wat recht en onrecht, wat gelijk en ongelijk is. Zij oordelen in dienst van God in zijn naam en op basis van zijn Woord. En in het nieuwe verbond zijn zij meer speciaal instrumenten van Christus, de Koning der koningen en het Hoofd van de kerk, om namens Hem het recht te bedienen.

Het recht dient de vrede

Zij die geroepen worden om recht te spreken, moeten steeds het grotere kader in het oog houden, waarin hun rechtspraak een plaats heeft. Het gaat de Here om het goede voor zijn volk, om recht en heil, vrede en genezing. Zach. 8 : 16: 'oefent eerlijke en heilzame rechtspraak uit'. Eerlijk en heilzaam.

Een goede rechtspraak is een zegen van God. Met onze besluiten en uitspraken in een kerkelijke vergadering mogen we dienstbaar zijn aan het goede en zegenbrengende regiment van de Here Christus over zijn gemeente. We zoeken zijn wil en zijn eer. We zoeken het heil van de gemeente en van de individuele gelovigen.

De Here wil, dat er recht wordt gedaan in zijn gemeente. Frustrerend onrecht mag er geen kans krijgen. Knopen in de onderlinge omgang moeten worden ontward. Conflicten moeten worden opgelost. Waar mensen met elkaar zijn vastgelopen, moeten ze weer verder kunnen. Want onze God is een God van vrede.

Zulke rechtspraak 'in gerechtigheid' is dus niet abstract en formeel. De rechters mogen hun werk niet doen in een onpersoonlijke neutraliteit en koude zakelijkheid. Gerechtigheid is juist een begrip dat nauw samenhangt met liefde en barmhartigheid. De rechtspraak moet concrete mensen zien, moet levenswarm zijn, en moet dan sanerend, zuiverend, heel-makend en vrede-brengend zijn. Ze moet dwalende en fouten makende mensen verder helpen en weer in het rechte spoor brengen, twisten beslechten, de zaken weer terechbrengen.

In de aanpak van de rechtspraak moet dat merkbaar worden. Je bent niet klaar als je hebt uitgemaakt wie gelijk of ongelijk heeft. Er is een verder liggend doel: dat alles weer in orde komt, dat mensen geleid worden op de weg van de vrede. Dat is de teneur van het spreken van de Schrift over recht en rechtspraak. De goede rechter is herderlijk, pastoraal bezig, onderwijzend, vermanend, waar-schuwend, overredend.

Komt er dan een uitspraak, dan ploft die niet als een formeel document op de deurmat. Kerkelijke uitspraken wil-

len de leiding van de Here vertolken. Ze hebben niet het karakter van een formele mededeling, maar willen overtuigen. De uitspraak wordt een appèl op het broederhart. Je zou kunnen zeggen: het appèl wordt met een appèl beantwoord. Dat is de toonhoogte waarop we in de kerk met elkaar omgaan.

Waar al deze dingen meetellen en meeklinken, kan het recht zegevieren, tot eer van God, tot heil van de bezwaarde en tot vrede in de gemeente. 'Dan wordt de vrede met een kus van het recht begroet' (Psalm 85). Rechtspraak dient het leven. Goede rechtspraak is een zegen van God.

Beginselen voor de rechtspraak

In de aanpak en vormgeving van de rechtspraak laat God zijn volk veel vrijheid, maar er gelden wel een aantal principes voor. Er zijn vereisten te noemen voor de rechters zelf en voor de wijze waarop zij hun werk doen.

De rechters moeten in hun optreden betrouwbare en integere mensen zijn, die eerlijk (Zach. 7 : 9) hun werk doen, zonder aanzien des persoons. Ze moeten bijzondere aandacht hebben voor zwakken en verdrukten. Ze mogen de onzaanzienlijke niet voortrekken (Ex. 23 : 3), maar ook het recht van de arme niet buigen (Ex. 23 : 6). Lev. 19 : 15: 'Op rechtvaardige wijze zult gij uw naaste be-rechten'. Meten met twee maten is ook in het gericht de HERE een gruwel (Spr. 20 : 10). De Here wil onbevooroordeelde rechters, die onbevangen de feiten en verhalen toetsen.

Er mag geen rechtsonzekerheid bestaan: dat mensen bij de rechtspraak niet weten waar ze aan toe zijn, omdat iets de ene keer zus en de andere keer zo wordt gedaan. Dat-zelfde geldt van rechtsongelijkheid: wat in de een veroordeeld wordt, mag in de ander niet goedgepraat worden. Zulke begrippen als rechtsonzekerheid, rechtsongelijkheid, als eerlijkheid en billijkheid zijn niet specifiek voor de kerkelijke procedures. Die gelden ook in het wereldlijk recht. En wij moeten zorgen, dat er in de kerk minstens zo goed de hand aan gehouden wordt als elders!

Een goede rechtspleging begint daarom met een nauwkeurig en grondig onderzoek. Slordigheid is hier gevaarlijk. Wil er goed recht gesproken worden, dan moeten de zaken en de feiten eerst vast staan (Deut. 13 : 14, 17 : 4, 19 : 18).

Bij het grondig onderzoek hoort ook het recht om gehoord te worden en de plicht tot hoor en wederhoor (Ex. 18 : 13-16 etc.). Vooral wanneer een zaak al langer loopt en wanneer die gaat over een hele reeks van gebeurtenissen en gezegden. Het 9e gebod heeft ons hier veel te zeggen. We zullen onze naasten zo goed mogelijk recht moeten doen.

In deze punten zijn denk ik een paar belangrijke lijnen voor het kerkelijk appèlrecht gegeven. De principes voor de rechtspraak bij het volk Israël hebben ook voor ons hun waarde in het licht van Christus, de Goede Herder, die eenmaal als Rechter komen zal.

Klimaat-bewaking

Met het oog op dit alles moeten we in een appèl-zaak altijd van twee kanten aan klimaat-bewaking doen.

Als je onrecht signaleert, mag je niet haastig overgaan tot een rechtsgeding (Spr. 25 : 8). De Here is een God die het onrecht haat, die het kwaad veroordeeld en weggedaan wil hebben. Maar Hij is ook een God van lankmoedigheid, barmhartigheid en vergeving. Hij roept ons tot een nederige gezindheid. Hij is een God die vraagt dat wij eensgezind zullen zijn, elkaar zullen vergeven en elkaar in liefde zullen verdragen (Gal. 6 : 2; Ef. 4 : 2; Kol. 3 : 13).

Leerlingen van Jezus Christus worden aangespoord om meegaand te zijn: 'wil iemand met u rechten en uw hemd nemen, laat hem ook uw mantel' (Matt. 5 : 40). Het is beter onrecht te lijden dan onrecht te doen (1 Kor. 6 : 7; vgl. 1 Petr. 2 : 21-23).

Je mag wel opkomen voor het recht. Soms kun je zelfs zeggen, dat het beslist moèt, dat je een stuk onrecht of een dwaling niet maar op z'n beloop mag laten. Maar dan moet je wel steeds optreden in die gezindheid welke ook in onze Here Jezus Christus was (Filp. 2). Er is liefde, voorzichtigheid en bescheidenheid nodig. De appellant mag er niet keihard 'tegenaan' gaan. Hij moet geen schelder, maar een bidder zijn.

Je kunt geïrriteerd raken, gekwetst zijn, volstrekt niet begrijpen hoe een broeder of een kerkeraad kan handelen zoals hij doet. Maar het klimaat moet zuiver en christelijk blijven. Zachtmoedigheid en beheerstheid zijn nodig bij wie een bezwaarschrift schrijft. En een goed onderscheiden van wat naar de Schrift en de kerkorde recht en onrecht is. Kortom, een handelen in liefde.

Klimaat-bewaking – dat geldt niet minder ook voor wie het appèl behandelen. In een kerkelijke vergadering mogen we een gelovig klimaat verwachten. Wijsheid en onderscheidingsvermogen moeten daarin hoog aangeschreven staan. Als je geroepen wordt om een appèlzaak te behandelen dan mag je wel de Here bidden om verlichte ogen (Ps. 19 : 9), om wijsheid (Jak. 1 : 5), die God beloofd heeft te geven, eenvoudigweg en zonder verwijt. Hier past gebed om de Heilige Geest.

Dan ga je bijvoorbeeld in de classisvergadering geen gekleurd beeld van de appellant oproepen. Dat gaat zo makkelijk – de man is er toch niet bij! Dan zegt de afgevaardigde van de betrokken kerk: 'Broeders, wij willen er verder niet zo veel van zeggen. De classis moet zelf maar oordelen. Maar u moet wel bedenken: die broeder is een echte querulant!' Of: 'U moest eens weten, wat wij er allemaal al mee beleefd hebben!' Met dergelijke uitlatingen wordt het klimaat voor een eerlijke rechtsgang vergiftigd. Dat zijn dingen die je niet in een concept voor een appèl-procedure zet. Maar de klimaat-bewaking moet wel onze aandacht hebben. Dan is er gebed nodig, gebed om mensenkennis en Schriftkennis. Om invoelvermogen en voorzichtigheid. Om barmhartigheid en lankmoedigheid. Om nauwkeurigheid en onpartijdigheid. En om liefde, liefde voor de gemeente en elk van haar leden. M. te Velde

DE BESTAANDE REGELS VOOR HOGER BEROEP

Dit artikel gaat over de wijze waarop in onze kerken het appelrecht is geregeld. Welke bepalingen gelden daarvoor? Geven ze voldoende handvat voor een goede rechtsgang?

Artikel 31

In de kerk leven zondige mensen samen. Ook in de kerk kunnen meningsverschillen en conflicten ontstaan. Kerkeraden kunnen verkeerde besluiten nemen. Er kan onrecht voorkomen. Welke weg ga je daar mee?

In de Gereformeerde Kerken kunnen we ons volgens afspraak dan beroepen op de meerdere vergadering: de classis, zo nodig de particuliere synode, desnoods de generale synode. De opzieners van de plaatselijke gemeente kunnen falen in hun oordeel en optreden. Terwille van het heil van de kudde en van de individuele gelovigen zien dan de zusterkerken op elkaar toe. De meerdere vergaderingen hebben daarom bevoegdheid gekregen om rechtsgeldige uitspraken te doen over een klacht van iemand uit de gemeente.

Onze kerken hebben daar niet zo heel veel over geregeld. Hoofdzak is uiteraard het bekende artikel 31:

Als iemand van oordeel is, dat hem door een uitspraak van een mindere vergadering onrecht is aangedaan, kan hij zich beroepen op de meerdere vergadering.

De uitspraak die bij meerderheid van stemmen gedaan is, zal als bindend worden aanvaard, tenzij bewezen wordt dat zij in strijd is met het Woord van God of met de kerkorde.

De formulering 'hem onrecht is aangedaan' geeft de indruk, dat het appèlrecht er alleen maar is voor een situatie waarin iemand persoonlijk een stuk onrecht is aangedaan. Toch is het breder. Iemand mag ook appelleren tegen een besluit van de kerkeraad, dat hij niet zozeer voor zichzelf, maar voor de hele gemeente schadelijk acht of dat zijns inziens tegen Gods Woord ingaat. Zo kan er bijv. een **appèlzaak** komen over het besluit van een kerkeraad om een kerkgebouw te verkopen.

Toch is de formulering 'onrecht aangedaan' een nuttige fingerwijzing om geen theoretische kwesties per appèl te laten beslissen. In de kerk werken we bijv. niet met proefprocessen of toetsingsprocedures. Er moet steeds een relatie zijn met de levende werkelijkheid van de gemeente. Het appèlrecht is er om de regering van Christus over zijn gemeente te handhaven tegenover eventueel onrecht. Niet om theoretische meningsverschillen uit te vechten.

Bepalingen bij artikel 31

De Gereformeerde Kerken hebben een beknopte kerkorde. Wat er verder aan gezamenlijk geldend kerkrecht is, kun je aflezen uit besluiten en uitspraken van de generale synodes sinds 1892. Ds. H. Bournia uit Assen heeft van deze zogenaamde jurisprudentie een uitgave verzorgd. In de wandeling noemen we die 'de klapper van Bouma'. Wat vinden we daarin over de rechtsgang bij hoger beroep? Niet veel! Het gaat om de volgende vijf punten.

1. De synode van 1893 heeft enkele bepalingen gemaakt over het indienen van een bezwaarschrift. Dat moet gebeuren bij de *eerstvolgende* samenkomst van de meerdere vergadering. Je mag dus niet een hele tijd wachten en dan nog eens in appèl gaan. Verder moet je een kennisgeving sturen aan de scriba van de vergadering waartegen je bezwaren hebt. Vervolgens moet de kerkelijke vergadering die een uitspraak doet, daarvan kennis geven aan de belanghebbende.
2. Als bijvoorbeeld een classis je appèl heeft afgewezen, dan is het niet verboden om bij de volgende classis eerst nog eens om herziening te vragen van dit besluit. Aldus werd besloten door de synodes van 1926 en 1951.
3. Kan iemand die zich aan de kerk onttrokken heeft, nog in hoger beroep gaan? Op de synode van 1952 lag een bezwaarschrift van iemand die zich had onttrokken en die 'synodaal' was geworden. Dan is dit appèl onontvankelijk, zei de synode. Het kan echter ook anders. De synode van 1987 behandelde een revisieverzoek van de kerkeraad-J. Hoorn in Grootegast, *ondanks* het feit dat men zich had afgescheiden. Op dit punt is er dus geen eenduidige regeling.
4. De synode van 1939 signaleerde, dat er door sommige appellanten kennelijk van het recht van appèl misbruik wordt gemaakt. Je kunt dan denken aan mensen die steeds maar weer in beroep gaan over een klein geschilpunt of die gelijk proberen te krijgen in een kwestie die door de feiten allang is achterhaald. In dat geval zal de synode niet volstaan met een eenvoudige afwijzing, maar er een ernstige vermaning aan toevoegen.
5. Dezelfde synode constateerde dat er in de kerken langlopende 'grenskwesties' waren: over mensen die bij kerk X thuis hoorden, maar zelf wensten te horen bij de naburige kerk Y. In 1939 werd afgesproken, dat voor dergelijke zaken normaliter de particuliere synode het eindstation zou zijn. De generale synode komt er alleen maar meer aan te pas, als bij de grenskwestie twee provincies betrokken zijn.

Meer dan deze vijf 'losse' bepalingen over hoger beroep hebben we niet.

Vergelijking met andere kerkgemeenschappen

In de Christelijke Gereformeerde Kerken, de Nederlands Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Gemeenten

staat het er net zo voor als in onze kerken of is er nog minder geregeld over appel-zaken.

In de Nederlandse Hervormde Kerk staat het heel anders. Daar heeft men sinds 1951 een 'ordinantie 19' voor de behandeling van bezwaren en geschillen. Die ordinantie regelt in 17 artikelen (9 bladzijden) de hoofdlijnen van de rechtsgang.

Iets beknopter is de regeling van de synodaal-gereformeerde kerken. Zij hebben een regeling voor het indienen en behandelen van appèlschriften, die in druk drie bladzijden beslaat.

Overigens is de opzet in de Hervormde Kerk heel anders dan in de overige kerken. Men heeft daar voor de bezwaren en geschillen twee aparte commissies: een provinciale commissie met vijf en een generale commissie met zeven leden. Deze colleges houden zich alleen met bezwaarschriften bezig. Op die manier is er een scheiding tussen een bestuurlijke vergadering (samengesteld uit afgevaardigde ambtsdragers) en de onafhankelijk rechtsprekende instantie (speciale deputaten). Dat geeft de mogelijkheid om voor de 'rechtspraak' mensen met specifieke gaven en deskundigheid op dat terrein te benoemen.

In het laatstverschenen ontwerp van de Samen-op-Weg-kerkorde is gekozen voor de hervormde lijn. In de toelichting wordt daarover het volgende gezegd: 'De interne rechtspraak wordt in handen gelegd van onafhankelijke colleges, omdat dit meer rechtszekerheid biedt. De bemiddeling in probleemsituaties dient te worden uitgewerkt in het kader van de visitatie.'

Het laatste punt is interessant. Onze kerken kennen het ook wel, dat de kerkvisitatoren bemiddelen in een plaatselijk conflict. Daarvoor is echter nog minder geregeld dan voor het hoger beroep bij de classis.

Onbevredigende punten

Terug nu naar het gereformeerde appèlrecht. We hebben één kerkorde-artikel en enkele synode-uitspraken die samen ons appèlrecht vormen. Hebben we daar voldoende aan?

In het algemeen hebben de kerken altijd gekozen voor een sobere regelgeving. We hebben ons leergeld betaald in de hervormde besturenkerk ten tijde van Afscheiding en Doleantie. En later nog eens weer in de confrontatie met de synode-overheersing in de Vrijmakingstijd. Dus alstublieft geen reglementen voor dit en voor dat. Sobere regelgeving; dat is gereformeerd.

Toch mag dit waardevolle uitgangspunt niet betekenen, dat we niets méér willen regelen dan in de kerkorde staat. Regels zijn er immers om de opbouw van de gemeente te dienen en de goede onderlinge omgang te bevorderen. In het hebben van regels zit het kwaad niet!

Als je merkt dat door het ontbreken van duidelijke regels verwarring, onzekerheid of schade ontstaat, dan is het juist een goede geestelijke zaak om iets meer te regelen.

Beknopt regelen. Op een geestelijke manier regelen. Maar toch wel: regelen. Die regels zijn welkome hulpmiddelen om het eigenlijke werk des te beter en effectiever

ver te laten gebeuren: het herstel van de vrede.

Op het punt van het appèlrecht is er dunkt me wel enige reden om wat meer te regelen dan nu het geval is. Er zijn in deze sector namelijk verschillende klachten te horen. Ik noem enkele knelpunten, ontleend aan de praktijk.

Wanneer is een bezwaarschrift onontvankelijk? Als een **kerklid** nog nooit van de bepalingen van 1893 heeft gehoord en niet weet, dat hij direct bij de eerstvolgende classis zijn bezwaar moet indienen, is dan voor hem de deur definitief dicht? Is zijn appèl dan per definitie onontvankelijk? Of moet dan de classis maar een beetje soepel zijn? Over zo'n punt kan in een classis soms heel lang gepraat worden. En dat wordt dan soms een touwtrekkerij tussen de 'formele' en de meer 'pastorale' broeders. Wat een tijdverlies! We zouden geholpen zijn met een duidelijker afspraak dan die van 1893, of minstens met helderheid over de juiste hantering ervan.

Is een bezwaarschrift van iemand die zich heeft onttrokken nu per definitie onontvankelijk? Moet je hier de synode van 1952 of die van 1987 volgen?

Als een commissie met een bezwaarschrift aan het werk gaat, stuit ze dikwijls op onduidelijkheden. Mag ze dan de appellant en de kerkeraad gaan horen? Of moet ze daar een aparte toestemming van de classis voor hebben? Dan gaan er eerst weer een paar weken overheen. Of is het misschien beter, dat je je beperkt tot de stukken die op tafel liggen? Onder het motto: 'wij hebben de appellant uit de stukken gehoord'?

- Heeft een appellant het recht om te weten, wat de kerkeraad over hem aan het adres van de classis of van de commissie heeft gezegd of geschreven? Heeft hij bijvoorbeeld recht op kopieën van alle passages uit de notulen en van alle kerkeraadsbrieven die over zijn zaak gaan? Het gebeurt wel, dat een kerkeraad een brief **krijgt** van een ingeschakelde advocaat, waarin hij gesommeerd wordt om dergelijke stukken af te geven, onder dreiging met een gang naar de burgerlijke rechter. Wat doe je daarmee?

Deze opsomming van knelpunten is niet volledig. In andere bijdragen in dit thema-nummer worden er nog meer genoemd.

We kunnen in al dergelijke punten natuurlijk 'naar bevind van zaken' handelen. Maar dat betekent dan, dat men bij elk bezwaarschrift elkaar weer moet vertellen, wat de gangbare regels zijn: over ontvankelijkheid, over hoor en wederhoor, over afschriften van de stukken, enzovoorts.

Meestal is er wel een predikant die al wat langer meeloopt en die op dit punt als het geheugen en geweten van de classis fungeert. Maar het is riskant om van een enkele opinieleider afhankelijk te zijn. Menigmaal is een kerke-

lijke vergadering daardoor al op het verkeerde been gezet.

Het motto 'Niet te veel regelen' kan een independent trekje bij ons zijn, waardoor in de praktijk enkele goed ingevoerde broeders vrij spel **krijgen** en vrij spel houden! Het verdient daarom aanbeveling, dat de kerken hun appèlprocedure beter regelen dan nu het geval is. Elke classis kent al een complete huishoudelijke regeling en een uitgewerkte visitatie-regeling. Een appèl-regeling is niet minder noodzakelijk en niet minder heilzaam. De appellerende kerkleden en de leden van kerkelijke vergaderingen zullen er ongetwijfeld mee gediend zijn. Wat meer is: het is dienstbaar aan het heil en de vrede in de kerk!

M. te Velde

REEDS 140 JAAR

donatus VERZEKERT VERTROUWD

DONATUS,

- is hij uitstekend specialist in het verzekeren van kerkelijke eigendommen
- verricht gratis inspecties en taxaties door eigen, speciaal opgeleide bouwkundig experts
- is een non-profit maatschappij. De winst wordt aan de leden/verzekerden uitgekeerd in de vorm van premie-restitutie. Over de afgelopen 10 jaar gemiddeld
- kent op maat gesneden polisvoorwaarden, zoals een extra-kostendeckering indien na een . het gebouw niet meer voor kerkelijke diensten kan worden gebruikt en naar elders moet worden uitgeweken.

Onderlinge Verzekering
Maatschappij Donatus u.a.

Postbus 5055
5201 GB 's-Hertogenbosch

Telefoon 073 - 122166
Telefax 073 - 890365

Vraag vrijblijvend om een offerte of gesprek, ook als u nog elders verzekerd bent. Het verplicht u tot niets.

SCHAAMTE EN RECHT

naar een verbetering van de rechtsgang in kerkelijke geschillen

Inleiding

Er is in de afgelopen jaren door verschillende scribenten gesproken over de noodzaak om te komen tot een herziening van de kerkorde: er was onder meer **kritiek** op de opbouw van de kerkorde en de vaagheid van sommige bepalingen.² In deze discussie is één punt mijns inziens onderbelicht gebleven, terwijl dit punt voor de onderlinge vrede en 'het gezicht naar buiten' juist van groot belang is. Ik doel hierbij op de consequenties voor ons kerkelijk samenleven van 1 Corinthiërs 6 : 1-11: moeten we recht zoeken bij ongelovigen of wassen we de vuile was van de kerk van Jezus Christus binnenshuis **schoon**?³

In dit artikel wil ik een aanzet geven voor het trekken van consequenties op dit punt, zonder een uitwerking te geven: hiervoor verwijs ik naar de andere artikelen in dit nummer.

De vermaning van Paulus

In de eerste brief aan de Corinthiërs (1 Cor. 6 : 1-11) keurt Paulus het nadrukkelijk af dat het ene gemeentelid recht zoekt bij een 'onrechtvaardige' wanneer hij een geschil heeft met een ander gemeentelid: wanneer er geen wijs man te vinden is in eigen kring (overleg met hem heeft kennelijk de voorkeur), lijd dan liever onrecht!

Volgens het destijds in Corinthe geldende romeinse recht konden partijen zelf een rechter kiezen die over het geschil moest oordelen en deze rechter kon dus ook een lid van de gemeente zijn.⁴ Paulus geeft in dit verband het grote perspectief van de gemeente aan: het gaat in het aardse leven om 'onbetekenende **rechtspraak**' (vs. 2) over 'alledaagse dingen' (vs. 3); straks gaat het om het **Koninkrijk** van God, waar de heiligen de hele wereld zullen oordelen (vs. 2). Mee in dit perspectief moet de gemeente van Corinthe zich schamen wanneer zij bij een geschil niet naar een wijs man in de eigen gemeente gaat, maar naar een 'onrechtvaardige' **rechter**.⁵

In dit bijbelgedeelte richt Paulus zich nadrukkelijk op de situatie dat leden van de gemeente onderlinge geschillen hebben, zonder dat hij spreekt over een geschil waarin de gemeente zelf partij is: het is ook de vraag of deze situatie denkbaar was in de Romeinse tijd.⁶

In onze tijd is dit echter wel degelijk het geval: er worden procedures gevoerd over de verdeling van kerkelijke goederen na een kerksplitsing; de uitoefening van kerkelijke tucht wordt (gelukkig bij uitzondering) aan de rechter voorgelegd evenals (gelukkig ook als uitzondering) de rechtspositie van een predikant.

Het kan niet anders dan dat ook in dergelijke situaties de typering van 1 Cor. 6 geldt: waar is de wijze man? Waar is het schaamtegevoel? Het voeren van rechtszaken bete-

kent toch ook in dergelijke gevallen al bij voorbaat verlies, al was het maar voor de eer van God en zijn gemeente?

De kerkorde

Noodgedwongen erkent de kerkorde dat er geschillen kunnen zijn die om een beslissing vragen; op een aantal plaatsen wordt de mogelijkheid van bezwaar vastgelegd (artt. 5, 6 en 20), terwijl ook de mogelijkheid van 'hoger beroep' wordt gegeven (art. 31). Daarnaast is er nog een bepaling opgenomen voor de situatie dat een predikant zich niet houdt aan de vastgestelde regeling (art. 53). Omdat de bepalingen over de tucht (**art. 72-82**) met name de geloofshouding en het persoonlijk gedrag van gemeentelieden betreft ga ik aan deze regelingen voorbij.

De eerste zin van artikel 31⁷ bevat een uiterst compacte aanduiding (nauwelijks een regeling) van de 'kerkelijke weg', een beroepsmogelijkheid in kerkelijke zaken. In deze kerkelijke weg kunnen allerlei kerkelijke zaken aan de orde komen, variërend van leergeschillen tot de vervanging van een verwarmingsketel⁸; art. 30 van de kerkorde⁹ geeft immers wel een beperking tot kerkelijke zaken, maar zegt niet welke agendapunten daaronder vallen.

Door middel van deze procedure, deze kerkelijke weg van kerkeraad, classis, particuliere synode en generale synode, kan een verschil van inzicht op een zorgvuldige en doorwrochte wijze beoordeeld worden, al kun je je afvragen of de regeling voldoende is uitgewerkt en voldoende helderheid biedt. Wel is duidelijk dat deze 'zware' procedure, die geen enkele tijdsdwang kent, meer toegespitst is op verschillen van inzicht in abstracte zaken dan op zaken met een meer concreet karakter en met een spoedeisend belang: in veel abstracte zaken is het van groot belang dat de beslissing breed gedragen wordt na een zorgvuldige en open oordeelsvorming zoals die in de kerkelijke weg gevonden kan worden.¹⁰

De wereldlijke rechter

Iedere burger in Nederland kan zich beklagen bij de rechter wanneer iemand hem in zijn belangen **raakt**; de rechter is verplicht de klacht aan te horen en een beslissing te **geven**.¹¹ De tegenpartij in het geschil kan een persoon zijn, maar ook een vereniging, een overheidsinstantie of een kerk.

In kerkelijke zaken zal de rechter zich niet bevoegd achten om een uitspraak te doen over verschillen van inzicht over de uitleg van belijdenisgedeelten of theologische **discussies**¹²; hij zal echter wel een uitspraak moeten doen over juridische kwesties, ook wanneer deze samenhangen

met theologische geschilpunten.

Een rechter zal niet in alle situaties waarin hij in principe bevoegd is, direct een einduitspraak willen geven: hij zal zoeken naar een oplossing in een 'voortraject'. De rechter zal soms proberen de zaak in der minne te **schikken**¹³, hij kan in een tussenuitspraak een deel van het geschil beslissen en de **uitwerking** aan beide partijen overlaten, ook zal hij **kijken** of voor dit geschil niet een andere instantie meer aangewezen is.

Dit laatste kan het geval zijn wanneer in een overeenkomst of een algemene regeling is vastgelegd dat partijen een geschil eerst moeten voorleggen aan een geschillencommissie of een andere beroepsinstantie. De rechter zal de klager daarnaar verwijzen en de zaak pas dan in behandeling nemen wanneer de procedure voor die **beroepsinstantie** niet voldoet aan eisen van een goede procesorde. Op vele terreinen zijn op dit moment geschillencommissies actief: in de gezondheidszorg, de aannemerij, het bankwezen en zelfs voor chemisch reinigen. Zij worden met name ingesteld op terreinen waar men intern, als beroepsgenoten, orde op zaken wil stellen of wanneer vaktechnische deskundigheid vereist is.

Ook het gereformeerd onderwijsveld kent een interne beroepsprocedure bij een conflict tussen schoolbestuur en leerkracht: de commissies van beroep; deze commissies zijn ingesteld om leerkrachten te beschermen tegen fouten van hun besturen terwijl toch recht gedaan kan worden aan het eigen karakter van het gereformeerde onderwijs. Door deze commissies in te schakelen wordt voorkomen dat al te snel teruggevallen moet worden op een instantie die geen rekening houdt met de specifieke eisen van het gereformeerde onderwijs.

Een wereldlijke rechter zal zich immers laten leiden door de maatschappelijke opvattingen zoals die zijn neergelegd in de wet, eerdere rechtspraak, algemene moraal en eigen opvattingen. Hij zal zich maar heel beperkt laten leiden door de waarden die in de specifieke kerkelijke gemeenschap gelden, mee omdat deze bij een concreet geschil nu juist ter discussie kunnen staan.

De kerkorde en de wereldlijke rechter

Hiervoor heb ik aangegeven dat de kerkelijke weg toegesneden is op de behandeling van leergeschillen. Voor zaken met een meer spoedeisend belang en met een concreet karakter voldoet de kerkelijke weg echter niet, zeker niet in de ogen van een wereldlijke rechter (ik zal de term onrechtvaardige rechter verder niet meer hanteren, mee gelet op mijn eigen functie bij een gerechtshof). De volgende punten springen daarbij in het oog:

1. Er is geen enkele zekerheid te geven over de duur van de procedure terwijl er ook geen onpartijdige instantie is die de termijnen in de gaten houdt: wat kan degene doen die maar niets hoort op zijn beroep bij de meerdere vergadering?
2. Meerdere vergaderingen worden niet samengesteld op basis van deskundigheid in het beslechten van ge-

schillen of andere specifieke deskundigheden (zoals in het beheren van onroerend goed, in het beoordelen van de rechtspositie of financieel inzicht). Er is dus geen waarborg voor hun kwaliteiten wanneer geschillen op specifieke terreinen worden voorgelegd.

3. Omdat de mindere vergadering een afgevaardigde stuurt naar de meerdere vergadering en zodoende deel kan nemen aan de **besprekingen** (in tegenstelling tot degene die het beroep tegen een besluit van die mindere vergadering heeft ingesteld), kan de indruk ontstaan dat de beslissing niet door een onpartijdige instantie genomen wordt: er is geen evenwicht in het 'hoor en wederhoor' en dat leidt er toe dat de in het ongelijk gestelde partij zich minder snel kan vinden in de genomen **beslissing**.¹⁴ Verder roept het feit dat predikanten min of meer vast aanwezig zijn op meerdere vergaderingen¹⁵ het risico van dominocratie op.
4. De drempel om de lange kerkelijke weg te gaan is vrij hoog en dit leidt er toe dat eerder in onrecht wordt berust dan dat deze weg wordt gekozen. Dit lijkt misschien juist (zie 1 Cor. 6 : 7) maar het heeft wel tot gevolg dat onrecht blijft bestaan met risico's voor de onrechtvaardige (vs. 9).
5. Artikel 31 geeft alleen de beroepsmogelijkheid aan zonder verder ook maar iets te regelen over de procedure: welk adres heeft de meerdere vergadering? wanneer komt er een eerste reactie? kan de klacht mondeling toegelicht worden? is de behandeling openbaar? In feite is de procedure ondoorzichtig, zeker voor een buitenstaander.

Op grond van deze punten **zal** de wereldlijke rechter (als buitenstaander) al snel tot de conclusie kunnen komen dat hij zich niet kan onttrekken aan de noodzaak een beslissing te geven over het aan hem voorgelegde geschil: verwijzing naar de kerkelijke weg is niet mogelijk in verband met de ondoorzichtigheid van de procedure en de aanwezigheid van duidelijke manco's.

Uiteraard kunnen wij, leden van een Gereformeerde Kerk, van mening zijn dat de kerkelijke weg uitstekend voldoet: deze mening op dit moment kan echter onjuist blijken in een conflictsituatie en dan tot grote brokken leiden, zeker wanneer we bedenken dat de maatschappelijke opvattingen niet altijd stroken met de normen die God stelt.

Als voorbeeld: op basis van de huidige maatschappelijke normen zal een rechter niet snel tot de conclusie komen dat een predikant 'ontslagen' kan worden bij het aangaan van een homoseksuele relatie, een gereformeerde **kerkeraad** zal hier heel anders over denken. Wanneer in zo'n ongelukkige situatie de wereldlijke rechter om zijn oordeel wordt gevraagd, kan blijken dat de kerkeraad zich ten onrechte veilig waande achter de muren van de kerkelijke weg.

Recht zonder schaamte

Vanuit 1 Cor. 6 heb ik aangegeven dat de gang van een

gemeentelid naar de wereldlijke rechter, een gang met schaamte is wanneer de gedaagde ook een gemeentelid is of de eigen kerkelijke gemeente zelf. Vervolgens heb ik aangegeven dat deze gang bovendien risico's heeft voor een uitspraak in strijd met de normen die binnen de gemeente van Christus gelden. Daarom is het goed om te komen tot een interne regeling die past in het gereformeerde kerkrecht, en ook voldoet aan normen van een goede proces orde. Het is beter om nu deze regeling te maken dan op een moment dat er concrete geschillen zijn.¹⁶

Blijkt de noodzaak uit de praktijk?

Misschien zijn er lezers die denken dat een speciale regeling geen praktische betekenis heeft of alleen van belang is op het moment dat er een kerkscheuring gaande is.¹⁷ Het lijkt mij daarom goed om uit de pers een viertal recente kwesties aan te halen die het praktische belang ook op dit moment al onderstrepen. Ik ga hierbij uitsluitend af op algemeen toegankelijke bronnen en ik kan u verzekeren dat mijn knipselarchief meer kwesties bevat.

- Op 14 juni 1991 heeft de Hoge Raad uitgesproken dat een predikant van de Christelijke Gereformeerde Kerk geen arbeidsovereenkomst heeft met zijn kerk. Deze beslissing van de Hoge Raad is er één uit een lange reeks beslissingen die ds Joh. Kruis heeft uitgelokt in verband met zijn **afzetting** als predikant van de gemeente te 's-Hertogenbosch.¹⁸
- De rechtbank te Groningen heeft uitspraak gedaan over de verdeling van kerkelijke goederen nadat ds. **R.H. Keegstra** zich met een deel van de gemeente had afgescheiden van de (syn.) gereformeerde kerk van Boerakkeren zich had gevoegd bij de vrijgemaakte Gereformeerde Kerken.¹⁹
- Het gerechtshof te Arnhem achtte zich bevoegd de gang van zaken in een tuchtprocedure in kort geding te toetsen, daarbij uitgaande van de normen die in het betreffende kerkgenootschap gelden. In deze procedure betrof het een rector van een scholengemeenschap die door de kerkeraad van de Gereformeerde Gemeente te Apeldoorn onder censuur was geplaatst.²⁰
- Een predikante van de Samen op Weg-gemeente te Biddinghuizen heeft haar kerk in kort geding voor de rechter gedaagd omdat de kerkeraad haar (met instemming van de classis) van de gemeente had losgeemaakt.²¹

Deze juridische kwesties zijn nog niet zo lang geleden in de publiciteit gekomen nadat de drempel om naar de wereldlijke rechter te gaan al genomen was. Ik kan mij echter voorstellen dat er ook verschillen van inzicht zijn die zich niet direct lenen voor een rechtszaak, terwijl er toch behoefte bestaat om het verschil van inzicht voor te leggen aan een onafhankelijke derde (bij wijze van arbitrage). Te denken valt aan de uitleg van een toezegging aan een predikant in de beroepsbrief, de ontruiming van een

pastorie, aan de afwikkeling van schade ontstaan tijdens een kerkelijke activiteit of aan de werktijden van de kosten.

Ter afronding

In dit artikel wilde ik een aantal risico's aangeven die onze kerken lopen wanneer er geschillen ontstaan die voor de wereldlijke rechter gebracht worden. Het gaat dan niet alleen om het risico dat er een uitspraak komt die in strijd is met de opvattingen binnen onze kerkgemeenschap maar nog veel meer om het feit dat de Naam van onze God te schande gemaakt wordt. Het is daarom goed dat er een rechtsgang ontwikkeld wordt waardoor een wereldlijke zaak in de lijn van 1 Corinthiërs 6 binnen de eigen kerkelijke gemeenschap voortvarend kan worden behandeld, met voldoende kennis en op een correcte manier.

J.P.A. Boersma

¹ **Bewerking** van het artikel dat eerder is gepubliceerd in *De Reformatie*, jaargang 65, blz. 998-1000 en 1017-1018.

² Zie het artikel van J.R. Krol in *Radix*, 14e jaargang no. 4 en de artikelenserie in dit blad, 64e jaargang no. 21-43.

³ Dit punt wordt **alleen** aangestipt door P.T. Pel, *De Reformatie*, jaargang 64, blz. 437.

⁴ Zie de artikelen van A.J. van Bakkum, *De Reformatie*, jaargang 66, blz. 778-780 en 796-799.

⁵ Het lijkt mij eerlijker om het woord 'onrechtvaardig' in dit verband steeds tussen aanhalingstekens te plaatsen: een ongelovige rechter kan wel degelijk rechtvaardige beslissingen geven; in de gelijkens van Lucas 18 : 1-5 kan zelfs een **corrupte** rechter nog recht verschaffen.

⁶ Een plaatselijke kerk zou toen vast geen rechtspersoonlijkheid bezitten zoals wij die kennen in het Burgerlijk Wetboek (BW 2 : 2).

⁷ Art. 31: Als iemand van oordeel is dat hem door een uitspraak van een mindere vergadering onrecht is aangedaan, kan hij zich beroepen op de meerdere vergadering.

⁸ Het voorbeeld is van K. **Harmannij**, *Wegwijs in de kerkorde*, blz. 60.

⁹ Art. 30: Deze vergaderingen mogen alleen kerkelijke zaken behandelen en dat op kerkelijke wijze.

¹⁰ In het vervolg van dit artikel zal ik aangeven dat een precieze onderscheiding van abstracten concreet niet van belang is.

¹¹ Een heel vrije weergave van art. 112 van de Grondwet en art. 2 van de Wet op de rechterlijke organisatie.

¹² De Hoge Raad heeft op 15 februari 1957 bepaald dat de rechter geen partij mag **kiezen** in geschillen over geloof en belijdenis (*NJ* 19571201); in deze procedure ging het, als uitvloeisel van de vrijmaking, om de eigendom van het kerkgebouw in Hasselt.

¹³ Art. 19 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering.

¹⁴ Art. 32 beperkt wel het stemrecht van afgevaardigden van de mindere vergadering maar sluit deze niet uit van de oordeelsvorming.

¹⁵ Art. 41, 42, 45 en 46 KO.

¹⁶ Ook in een artikelenserie van het *Reformatisch Dagblad* werd in november 1992 gepleit voor een herziening van de **appèlprocedure** in de Gereformeerde Gemeenten.

¹⁷ Een aantal rechterlijke beslissingen als vervolg op een kerkelijke scheuring is te vinden in het boekje van F.T. Oldenhuis, *Rechtsvinding van de burgerlijke rechter in kerkelijke conflicten*, Groningen 1977.

¹⁸ *Nederlands Dagblad*, 11 juli 1991.

¹⁹ *Nederlands Dagblad*, 9 maart 1993; nader besproken in het *Nederlands Juristenblad* van 11 februari 1994.

²⁰ *Nederlands Dagblad*, 9 oktober 1993.

²¹ *Nederlands Dagblad* 26 februari 1994. Zie hierover het artikel van Mr. Pel.

CRITERIA VOOR EEN GOEDE RECHTSGANG

DE APPELLANT:	duidelijke presentatie van de bezwaren bereidheid om de vrede te zoeken
DE RECHTERS:	objectiviteit en eerlijkheid deskundigheid wijsheid een pastorale instelling
DE RECHTSGANG:	grondig onderzoek hoor en wederhoor redelijke snelheid en voortvarendheid gelijke behandeling gerichtheid op de kern van de zaak heldere proces-regels
DE UITSpraak:	bondige concentratie op hoofdzaken eerlijk aanwijzen van goed en kwaad fundament leggen voor herstel van verhoudingen
IN ALLES:	gerichtheid op vrede en recht meewerken aan oplossing van het geschil

OP DE GRENS VAN HET KERKRECHT EN HET BURGERLIJK RECHT

De rol van de burgerlijke i-echter bij kerkelijke conflicten

1. Inleiding

De strekking van mijn bijdrage is aandacht te vragen voor de verhouding tussen het privaatrecht en het kerkrecht. In het bijzonder stil te staan bij de vraag hoe de burgerlijke rechter betrokken raakt bij geschillen die binnen het **kerk**-verband ontstaan tussen kerken onderling of tussen een **kerklid** en de plaatselijke kerk waarvan het **kerklid** deel uitmaakt.

Kerken genieten heden ten dage in dit land een grote mate van vrijheid hun eigen 'huishouding' te regelen. Het is voor een goed begrip van het verdere betoog van belang bij de plaatsbepaling van de kerken binnen het burgerlijk recht kort stil te staan. Ik doe dat onder nr. 2.

Vervolgens illustreer ik aan de hand van enkele rechterlijke uitspraken op welke wijze de rechter betrokken raakt bij kerkelijke conflicten (nr. 3). En daarmee bevinden we ons bij de kern van de problematiek. In het hierna volgende zal blijken dat de burgerlijke rechter bij het geven van zijn oordeel over het kerkelijk geschil in de eerste plaats zal nagaan wat de betekenis en de reikwijdte is van de tussen partijen geldende kerkrechtelijke regels.

Kerkgenootschappen dienen er derhalve alert op te zijn dat het kerkelijk statuut ook voor derden enigermate toegankelijk is.

Tijdens de **bespreking** van de rechtspraak dringt zich de vraag op of kerkgenootschappen, en ik beperk me nu even tot de vrijgemaakte Gereformeerde Kerken wel voldoende op deze ontwikkeling hebben ingespeeld. Ik zal na de samenvatting (nr. 4) daarover tot besluit een opmerking maken (nr. 5).

2. De positie van de kerkgenootschappen in het burgerlijk wetboek

2.1 Het kerkgenootschap als rechtspersoon

In Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek heeft de wetgever de zelfstandige rechtspositie van de kerkgenootschappen hier te lande erkend. Art. 2 van Boek 2 BW luidt – voorzover hier van belang – als volgt:

Kerkgenootschappen alsmede hun zelfstandige onderdelen en lichamen waarin zij zijn verenigd, bezitten rechtspersoonlijkheid. Zij worden geregeerd door hun eigen

statuut, voorzover dit niet in strijd is met de wet.

Het belang van de rechtspersoonlijkheid bestaat hierin, dat het kerkgenootschap zelf kan deelnemen aan het maatschappelijk verkeer. Zij kan een overeenkomst tot geldlening afsluiten, een huurcontract aangaan, een koster in dienst nemen, etc.

Uiteraard handelt de rechtspersoon door middel van haar vertegenwoordigers. De kerkorde en de plaatselijke regeling bepalen wie de kerk vertegenwoordigt, bijv. bij het sluiten van de overeenkomst tot geldlening, het sluiten van een huurovereenkomst, etc.

2.2 Wat moet onder een 'kerkgenootschap' worden verstaan?

De wetgever heeft geen definitie willen geven van het begrip 'kerkgenootschap'.

In een samenleving waarin kerk en staat gescheiden zijn, zal de overheid aan een bepaald kerkgenootschap geen geprivilegeerde positie mogen geven. Zie daarover J. Douma, *Politieke verantwoordelijkheid*, blz. 127 en mijn bijdrage in: *Een vrije kerk/een vrije staat*, Publikatie Groen van Prinsterer Stichting, nr. 56, blz. 43.

De wetgever heeft die afbakening aan de burgerlijke rechter over gelaten. Rechtspraak en doctrine hebben het begrip 'kerkgenootschap' ruim omschreven.

In de recente rechtspraak wordt dat begrip dan ook niet beperkt tot de christelijke en de joodse kerkgenootschappen. In de zin van art. 2 Boek 2 BW staan predikant, priester en rabbijn op één lijn met de imam.

Hoe de plaatselijke kerken zich tot hun landelijke organisatie verhouden, wordt door de betrokken kerken zelf bepaald. Ook daarin komt hun vrijheid van handelen tot uitdrukking. Zo fungeert de R.K. kerkprovincie Nederland als het rechtspersoonlijkheid bezittend kerkgenootschap, terwijl de parochies als de rechtspersoonlijkheid bezittende zelfstandige onderdelen functioneren. Bij de protestantse kerkgenootschappen ligt het accent op de plaatselijke kerk en fungeren derhalve de plaatselijke kerken elk afzonderlijk als een rechtspersoonlijkheid bezittend kerkgenootschap in de zin van art. 2 BW.

3. De rol van de burgerlijke rechter bij kerkrechtelijke conflicten

3.1 De bevoegdheid van de burgerlijke rechter

Uitgangspunt in het burgerlijk recht is, dat de burgerlijke rechter bevoegd is over een geschil te oordelen zodra de burger vraagt te worden beschermd in een burgerlijk recht (art. 2 RO (oud/art. 112 Grw.).

Zeer illustratief is het voorbeeld van de kerkscheuring.

Beide groepen – kerkgenootschappen in de zin van art. 2 Burgerlijk Wetboek! – pretenderen na de scheuring de enige voortzetting te zijn van de voorheen ongedeelde kerk. Beide groepen beschouwen zich met uitsluiting van de ander als eigenaar van de kerkelijke goederen en vragen te worden beschermd in het eigendomsrecht.

Staat die zojuist geschetste ruime bevoegdheid niet haaks

op de onder nr. 2 geschetste vrijheid die de kerkgenootschappen hebben? Immers het gevaar dreigt dat de burgerlijke rechter bij het beoordelen van het burgerrechtelijke aspect het geschil vanuit een *andere* invalshoek beoordeelt dan de invalshoek die bijv. een meerdere vergadering kiest bij de beoordeling van het zuiver kerkrechtelijke aspect. Men oordele op dit punt niet te snel! Ik wees er onder nr. 2 op dat de burgerlijke rechter bij het geven van zijn oordeel in de eerste plaats let op een juiste toepassing van de kerkelijke regels zoals die tussen partijen gelden. Om in dat rechtsvindingsproces enig inzicht te krijgen bespreek ik enkele recente uitspraken van de burgerlijke rechter.

3.2 Uitspraken van de burgerlijke rechter in kerkelijke conflicten

3.2.1 Verhouding predikant – kerkgenootschap

a. Kantongerecht Utrecht 18 april 1990, (Matulesy-Moluks Ev. Kerk (GIM), rol nr. 5311189); vernietigd door Rechtbank Utrecht 16 oktober 1991, rol nr. 2.20. 2170/90).

Er rezen problemen in de GIM m.b.t. de herindeling van de classes. Het synodebestuur nam daarover een besluit, dat door de predikant, verbonden aan het GIM, niet werd gerespecteerd.

De predikant werd daarop door het synodebestuur ontslagen. De predikant vocht dat ontslag aan voor de burgerlijke rechter. Hij was van mening, dat de verhouding tussen partijen als een arbeidsovereenkomst moest worden gekwalificeerd. Er was naar zijn oordeel geen sprake van een dringende reden voor ontslag.

De Kantonrechter meende dat er sprake was van een arbeidsovereenkomst: de predikant stelde zijn tijd en werkracht gedurende een bepaalde tijd ter beschikking van de kerk. De Kantonrechter wees er daarbij op, dat de predikant voor wat betreft zijn levensonderhoud van de kerk afhankelijk was. En dan volgt er een opmerkelijke overweging:

'Niet aanvaardbaar is, dat eiser (d.i. de predikant, f.t.o.) rechtsbescherming van het Nederlands ontslagrecht zou moeten missen, te meer niet, nu niet gebleken is van een beroepsrecht van eiser tegen de door het synodebestuur genomen beslissing'. Zoals eiser al terecht opmerkt, is een dergelijk beroepsrecht niet in 'het reglement voor het kerkelijk opzicht en kerkelijke tucht' *duidelijk* (curs., f.t.o.) geregeld'.

Waar het mij bij het vermelden van bovengenoemde zaak om gaat is het volgende. De Kantonrechter ging bij de beoordeling van dit conflict in de eerste plaats na hoe de rechten en plichten van de leden van de betrokken kerkgemeenschap in de kerkelijke bepalingen waren geregeld. Kennelijk viel uit het kerkelijk statuut geen duidelijk standpunt af te leiden.

Naar het oordeel van de Kantonrechter ontbraken in het statuut echter *elementaire* aspecten van rechtsbescherming waarop burgers ingeval van gegeven ontslag recht hebben. Dat gegeven vormde voor de Kantonrechter een

reden te meer de regels m.b.t. de arbeidsovereenkomst uit het Burgerlijk Wetboek toe te passen. Voor de volledigheid vermeld ik nog, dat het vonnis in hoger beroep werd vernietigd. De Rechtbank nam het bestaan van een arbeidsovereenkomst *niet* aan. Toch bleef ook naar het oordeel van de Rechtbank de rechtsverhouding tussen predikant en kerk haar privaatrechtelijk karakter behouden. De kerk had een redelijke termijn in acht moeten nemen bij de opzegging van de overeenkomst. Nu zij dat niet gedaan had, werd zij tot schadevergoeding veroordeeld. Bij het oordeel van de Rechtbank speelden de bewoordingen van de kerkorde eveneens een grote rol.¹

b. Hoge Raad 14 juni 1991, NJ 1992, 173 m.n. HJS (Ds. Kruis-Chr. **Geref.** Kerk te 's-Hertogenbosch). Ds. Kruis werd op 8 mei 1984 geschorst door de classis Utrecht. Op 13 september 1984 werd Kruis uit zijn ambt ontzet door de classis Utrecht. Kruis begon vervolgens een drietal procedures voor de burgerlijke rechter. Een ervan ging over de vraag of de rechtsverhouding tussen de predikant en de plaatselijke kerk als een arbeidsovereenkomst moest worden aangemerkt. De Kantonrechter beantwoordde die rechtsvraag bevestigend. De Kantonrechter nam de beroepingsbrief daarbij als uitgangspunt. In hoger beroep overwoog de Rechtbank dat er geen sprake was van een arbeidsovereenkomst. In het bijzonder de art. 12, 16, 44 en 79 DKO speelden daarbij een beslissende rol. Het cassatieberoep dat Kruis tegen het vonnis instelde, werd nadien door de Hoge Raad verworpen.

3.2.2 *Kerkscheuring*

Rechtbank Groningen 5 maart 1993 (**Geref.** Kerk te Boerakker/**Geref.** Kerk van Boerakker, rol nr. 169191).

Ook in het geval van een kerkscheuring blijkt dat de burgerlijke rechter de exclusieve aanspraken die beide groeperingen, als *zijnde* de enige voortzetting van de ongedeelde kerk, op de kerkelijke goederen maken, beoordeelt in het licht van de kerkrechtelijke regels van de voorheen ongedeelde kerk.

De rechtspraak naar aanleiding van '1944' vormde daarvan reeds een treffende illustratie, met name de interpretatie van art. 31 KO. Ik ga daar thans aan voorbij² en wijs in dit bestek op een recent vonnis van de Rechtbank Groningen naar aanleiding van de kerkscheuring in de **Geref.** Kerk (synodaal) te Boerakker. Ook die zaak vormt een illustratie van het feit dat de rechter in de eerste plaats het aanhangig gemaakte geschil onderzoekt aan de hand van de geldende kerkorde. De Rechtbank ging in die zaak uitvoerig in op de betekenis van art. 12 KO (*losmaking* van de predikant).

De Rechtbank overwoog dat bij de door de kerkeraad in gang gezette losmakingsprocedure conform art. 12 KO de classis Grootegast zelfstandig beperkende voorwaarden kon **stellen** en verwees daarbij naar **Nauta's** commentaar.³ De Rechtbank kwam daarbij tot de volgende conclusie:

'Nu zij (d.i. de groep ds. H.) achteraf met een voor haar onwelgevallige beperkende voorwaarde werd geconfron-

teerd, waartoe de classis in redelijkheid kon komen – ook naar de opvattingen die binnen het gereformeerd kerkverband, waartoe de ongedeelde kerk behoorde, bestaan – dient het standpunt van eiseres dat gedaagde op grond van de onwettig genomen besluiten niet als voortzetting van de ongedeelde Gereformeerde Kerk te/van Boerakker kan worden beschouwd te worden **verworpen**'.⁴ Gedaagde (de 'synodale' kerk) werd als de enige voortzetting van de ongedeelde kerk beschouwd.

3.2.3 *Betwisting van besluiten door kerkleden*

a. Pres. Rechtbank Groningen 27 augustus 1992, (Hervormde Gemeenten Noord Groningen, rol nr. 189192).

In de provincie Groningen ontstond binnen enkele gemeenten van de Nederlandse Hervormde Kerk een conflict. Door een aantal Hervormde gemeenten werd een ontmoetingsruimte gehuurd te Baflo (het project 'Alle-manshoes'). Het beheer van genoemd gebouw viel onder de kerkvoogdij te Baflo. Op 30 maart 1992 – de huur-overeenkomst was amper drie maanden oud – werd de huur opgezegd tegen 1 april 1992. Het motief van de opzegging bleef zeer vaag. Een van de leden van de 'initiatiefgroep Allemanshoes' bracht het conflict voor de Geschillencommissie van de kerkprovincie Groningen.

De Geschillencommissie hoorde gedaagden echter buiten afwezigheid van een van de leden van de initiatiefgroep. De commissie deelde **daarop** slechts mee, dat er feiten aan de orde waren van 'onzedelijk gedrag'. Meer bracht zij niet naar buiten.

Op dat moment werd door de huurders de burgerlijke rechter ingeschakeld. Nu er op zeer korte termijn duidelijkheid moest komen, spande de groep een kort geding **aan**.⁵

De President verklaarde zich bevoegd van het geschil kennis te nemen met als reden dat het toepasselijke kerkelijke recht een dergelijke speedprocedure niet kende!

Uiteindelijk werden gedaagden veroordeeld om aan eisers een deugdelijke beschrijving te verstrekken van de feiten die tot de huuropzegging hadden geleid.

b. Hof Arnhem 14 september 1993 (**Hofman-Geref.** Gemeente Apeldoorn, rol nr. 921142 KG).

Het betrof een procedure waarbij een **kerklid** de **kerke**-raad **onrechtmatig** handelen verweet met betrekking tot de tegen hem genomen tuchtmaatregelen, in het bijzonder de wijze waarop daarbij de privacy, waarop hij aanspraak maakte, werd geschonden. Het **kerklid** begon een procedure tegen de plaatselijk kerk en vorderde o.a. dat het besluit om hem onder de eerste trap van de censuur te plaatsen zou worden vernietigd. In deze zaak verweerde de plaatselijke kerk zich o.a. met de stelling, dat de mogelijkheid van het intern **appèl** het beroep op de burgerlijke rechter uitsloot.

Het Hof overwoog, dat de mogelijkheid van het intern appel aan het treffen van een voorlopige voorziening niet in de weg stond:

'...met name nu de kerkorde niet voorziet in een snelle,

DE KERK IN GEDING SAMEN OP WEG IN *BIDDINGHUIZEN*

Inleiding

'Door mij heersen de vorsten en de edelen, al de rechters der aarde' (Spr. 8 : 16). Op diverse andere plaatsen in de Bijbel vinden we eenzelfde benadering: rechters behoren tot degenen die 'over ons zijn gesteld' en die we wegens hun ambt hebben te aanvaarden. In die zin is onze houding tegenover de rechterlijke macht dan ook positief gestemd. De rechtspraak dient de orde en vrede in de wereld. Paulus beroept zich zelfs uitdrukkelijk op de 'wereldlijke rechter' en van zijn rechtsgang vinden we een uitvoerige beschrijving in het boek Handelingen.¹

Tegelijkertijd valt er een tegengestelde beweging te constateren als het gaat om de orde en vrede in de kerk. Als dan de term 'wereldlijke rechter' klinkt, heeft dat snel een negatieve klank. In de kerk lossen we zelf onze zaken wel op en we moeten er voor zorgen de rechter buiten de deur te houden. We hebben toch onze eigen kerkorde? Wordt de rechter in een 'kerkelijke zaak' gemengd en verklaart hij zich ook nog bevoegd om daarvan inhoudelijk kennis te nemen, dan zij wij vaak opeens een stuk minder positief over diezelfde rechter en gaat het in de richting van 'waar bemoeit hij zich mee'.

Die laatste houding is ook wel begrijpelijk. Als er een rechter aan te pas moet komen, dan is er – in de termen van 1 Corinthiërs 6 : 7 – al heel wat 'verloren'. Toch kan diezelfde houding iets twijfelachtigs **krijgen** als dan ook niet in de kerk er alles aan wordt gedaan om inderdaad onderling recht te doen, om zorgvuldig met elkaar om te gaan, om een heldere en zuivere procedure te volgen, om in eerlijkheid horen en wederhoor toe te passen, etc. En in dat opzicht blijkt helaas meer malen dat we nog wel het een en ander van de 'wereldlijke rechtspraak' kunnen leren.

Kerk en recht in de praktijk

In de voorgaande bijdrage heeft mr. Oldenhuis in grote lijnen geschetst hoe in onze huidige wettelijke situatie de verhouding ligt tussen kerk en wereldlijk recht en heeft hij beknopt aangegeven hoe de rechter zich opstelt in kerkelijke **aangelegenheden**.²

In de praktijk blijkt dat de rechter met enige regelmaat wordt geroepen te oordelen in een kerkelijke kwestie. Er zijn meer en minder bekende zaken, veelal kortweg aangeduid met de plaats waar ze gespeeld hebben of met de **perso(o)n(en)** die er bij betrokken was (waren). Zaken als die van 'Katwijk', 'Ede' (Van Riessen), 'Kruijs', 'Boerakker', 'Apeldoorn' (**Hofman**) hebben zo hun plaats gekregen, elk met hun eigen achtergrond en in verschillende kerkgenootschappen.

Het is de bedoeling om in deze bijdrage wat uitvoeriger stil te staan bij één zo'n concreet geval dat is behandeld

door de wereldlijke rechter, om aan de hand daarvan met name nog eens een goede illustratie te **krijgen** wat nu de positie is van de eigen kerkelijke regels (het 'kerkrecht') en hoe de rechter daarmee omgaat. We nemen daarvoor maar de nieuwste zaak, net uitgesproken op 4 maart 1994 door de President van de rechtbank te Lelystad, betreffende een Kort geding en dit keer spelend in **Biddinghuizen**.³

Samen op weg in Biddinghuizen

In september 1989 is in de **gereformeerde/hervormde Samen Op Weggemeente van Biddinghuizen/Swifterbant** mevr. drs. Van der Zwaag bevestigd als parttime predikante. In die gemeente was toen al een andere fulltime predikant werkzaam. De Kerkorde (KO) van de Gereformeerde Kerken in Nederland (synodaal) is van toepassing.

Over de aard van de gerezen kwestie wordt men in de uitspraak niet zoveel **gewaar**, maar dat is ook niet van zo groot belang. Het heet dat nadat de eerste twee jaren voorspoedig verlopen waren, er verschillen van inzicht naar boven kwamen tussen predikante en kerkeraad. 'Relatief kleine, overigens reeds langer bestaande geschillen over kostenvergoedingen gingen een grotere rol spelen.' Ook bestond er volgens de uitspraak verschil van mening tussen de beide predikanten over de invulling van het parttime predikantschap. Eind 1991 escaleerden de verhoudingen. Daarna doen zich allerlei verwickelingen voor die het verhaal erg complex maken, iets wat overigens kenmerkend lijkt voor kerkelijke kwesties.

Een lijdensweg

Er wordt blijkens het vonnis o.a. een **vertrouwenscommissie** ingesteld, er worden afspraken gemaakt over een tijdelijke algehele vrijstelling van de predikante, er is sprake van bemiddeling, etc. echter alles zonder resultaat. De andere predikant zegt daarna het vertrouwen in zijn collega op. Vervolgens besluit de kerkeraad 'aan de classis een verzoek te doen tot losmaking, dat wil zeggen tot ontheffing van Van der Zwaag van haar **ambtsuitoefening**' (NB: deze omschrijving is nogal verwarrend, want de 'synodale' **KO** kent losmaking (artikel 12) en ontheffing (artikel 118) als twee verschillende zaken).

De classis op haar beurt vraagt om 'advies' van de deputaten van de particuliere synode. Dat is volgens artikel 12 lid 2 **KO** nodig om tot losmaking te kunnen overgaan (NB: ook deze omschrijving is niet zuiver, want artikel 12 **KO** spreekt niet van 'advies', maar van 'medewerking en goedvinden' van deputaten). De deputaten 'adviseerden' als uiterste poging tot het instellen van een commissie van goede diensten.

Daarmee kon de classis zich echter niet verenigen en tekende bezwaar aan bij de particuliere synode. Deze sprak vervolgens uit 'dat de classis terecht geoordeeld had dat ontheffing niet langer kon worden uitgesteld'. Vervolgens besloot de classis 'Van der Zwaag van haar ambtsbediening te ontheffen voor de duur van twaalf maanden'.

Wat doet dan de predikante? Eerst dient zij in december 1992 een 'bezwaarschrift tevens concept-appèlschrift' in, gericht tegen het besluit van de particuliere synode, bij de particuliere synode. Omdat daarop geen reactie komt, beschouwt zij haar bezwaarschrift als afgewezen en dient zij vervolgens in februari 1993 een **appèlschrift** in bij de generale synode.

Op dat moment in februari 1993 dient zij echter ook nog een tweede 'bezwaarschrift tevens concept-appèlschrift' in bij de classis tegen het ontheffingsbesluit van de classis.

De generale synode besluit in november 1993 het appèlschrift niet in behandeling te nemen, omdat de predikante nog geen appèl zou hebben ingesteld tegen het ontheffingsbesluit van de classis bij de particuliere synode. Na deze uitspraak van de generale synode stelt de predikante dan (wederom) appèl in bij de particuliere synode. Aldus de gegevens in de uitspraak.

Een snellere weg?

Voor wie het voorgaande traject nog heeft kunnen volgen, zal één ding wel duidelijk zijn: dit is een lijdensweg. Dat vond de predikante ook en zij bezon zich dan ook op een snellere route. Zij kwam terecht bij de President van de rechtbank in kort geding en stelde twee vorderingen in: in de eerste plaats is zij van oordeel dat zij onzorgvuldig is behandeld en houdt zij kerk en classis daarvoor aansprakelijk. Zij vordert f 25.000,- als voorschot op een schadevergoeding. In de tweede plaats vraagt zij de rechter 'onder erkenning van het zelfstandige karakter van de kerkelijke procedures' om de classis te veroordelen tot 'een objectieve, grondige, hernieuwde behandeling van haar zaak'.

De uitspraak van de rechter laat inderdaad niet lang op zich wachten. Een kort geding-procedure is een speed-procedure en die voltrekt zich in enkele weken en indien nodig nog sneller. Wat moet nu de rechter met die zaak aan? Is hij wel bevoegd hiervan kennis te nemen, is er voor hem wel een taak in deze aangelegenheid en zo ja, houdt hij dan rekening met het (interne) kerkrecht, etc.?

Geen verboden toegang

Volgens vaste rechtspraak verklaren rechters in dit soort zaken zich vrij snel bevoegd tot kennisneming. Zo ook in dit geval. We geven nu een aantal langere citaten uit het vonnis, waarin de President het volgende overweegt:

'Voorzover kerk en classis met hun beroep op onbevoegdheid bedoelen te betogen dat het geschil aan het oordeel van de burgerlijke rechter onttrokken is, moet dat betoog worden verworpen. De verhouding tussen een ker-

kelijke gemeente en haar predikant moge beheerst worden door het kerkelijk statuut, dat neemt niet weg dat geschillen die zich in die verhouding voordoen, tot de kennisneming van de burgerlijke rechter kunnen behoren, als ze vallen onder de omschrijving van artikel 2 Wet op de rechterlijke organisatie.⁴ Dat is hier het geval nu de vordering van Van der Zwaag begrepen moet worden als te zijn gegrond op onrechtmatige daad.'

Met andere woorden: als de eisende partij maar een burgerlijke rechtsvordering instelt, is de burgerlijke rechter al bevoegd. De uitspraak vervolgt:

'Het bestaan binnen het kerkelijk verband van een met voldoende waarborgen omgeven eigen rechtsgang doet reeds daarom niet **terzake** omdat niet bestreden is dat die rechtsgang niet voorziet in de mogelijkheid van een op korte termijn te **krijgen** voorlopige voorziening als daarbij een spoedeisend belang bestaat.'

Met andere woorden: de kerkorde kent geen **speedprocedure**, waarmee de zaak intern zou kunnen worden afgedaan, zodat een kort geding bij de wereldlijke rechter open staat.

Volgens de kerk en de classis leende de zaak zich ook uit haar aard niet voor behandeling door de President. Maar ook daarmee is de President vrij gauw klaar. Zijn standpunt:

'Niet valt in te zien waarom de aard van de problematiek zich zou verzetten tegen een behandeling in kort geding. En ook dat Van der Zwaag zich heeft verbonden tot onderwerping aan de kerkelijke procedure, staat **aan** haar ontvankelijkheid in haar eis in kort geding niet in de weg, nu, zoals hiervoor al werd overwogen, die kerkelijke procedure niet voorziet in de mogelijkheid van een voorlopige voorziening als daarbij spoedeisend belang bestaat.'

Wel een doodlopende weg

Zodoende moet de President dus inhoudelijk gaan oordelen over de voorgelegde vorderingen. Hoe gaat dat?

De eerste vordering tot het **verkrijgen** van een voorschot op een schadevergoeding wordt op procedurele gronden afgewezen. De President vindt dat een gedegen onderzoek naar de feiten in het kader van een kort geding-procedure niet mogelijk is en dat dat thuis hoort in een bodemprocedure bij de rechtbank. Op die eis gaat hij dus in kort geding niet in.

De tweede vordering is uiteraard interessanter: zou de President ingrijpen in de kerkelijke rechtsgang op grond van het feit dat 'het appèl niet met gepaste voortvarendheid wordt behandeld'? We **krijgen** hierop geen rechtstreeks antwoord, omdat de President hieraan niet toekomt. Hij oordeelt namelijk: 'Wat daarvan ook zij, zelfs als de grief gegrond is, valt niet in te zien en is door Van der Zwaag ook niet uitgelegd waarom zij zich dan richt tegen de kerk en de classis, die in elk geval wel en reeds lang geleden beslist hebben, in plaats van tegen de particuliere synode, bij welke het appèl in behandeling is. En evenmin valt in te zien hoe van toewijzing der vordering, te weten dat de classis opnieuw tot besluitvorming zal

overgaan, versnelling van de procedure te verwachten is.' Daarmee geeft de President geen principieel antwoord op de vraag of hij zou kunnen ingrijpen in de kerkelijke procedure, gesteld dat deze tekort schiet, maar geeft hij op meer pragmatische grond aan dat **déze** actie in elk geval niet tot het gewenste doel kan leiden. Op de interessante vraag wat het standpunt van de President zou zijn, indien de vordering door de predikante (mede) was ingesteld tegen de particuliere synode, **krijgen** we geen antwoord. En op deze wijze strandt ook de tweede vordering.

Richtingaanwijzer

De uitspraak vormt een goede illustratie van de conclusies die Oldenhuis reeds heeft vermeld: enerzijds wordt de bevoegdheid van de burgerlijke rechter om van een 'kerkelijk geschil' kennis te nemen ruim opgevat, anderzijds gaat de rechter bij zijn beoordeling uit van de kerkelijke regels (de kerkorde, het 'kerkelijk statuut'). Dat legt naast de in de inleiding al gestelde eis van (interne) zorgvuldigheid en helderheid die juist in de kerk van elkaar verwacht en verlangd mag worden, op die kerkelijke regels ook nog eens de extra druk van buitenaf: de rechter moet met de kerkelijke regels wel uit de voeten kunnen, hij moet de weg kunnen vinden en nalopen en de

kerkelijke procedures moeten voldoen aan elementaire beginselen van rechtspraak. Ontbreken er kerkelijke regels, zijn ze onduidelijk, worden ze niet nageleefd, zitten er kuilen in de weg, dan ontstaat de beweging dat de rechter zich terugtrekt op de voorzieningen die hij uit het wereldlijk recht kent.

Een verbeterde appèlprocedure in de kerken heeft dan ook de dubbele functie om recht en gerechtigheid in de kerken te bevorderen en om als 'richtingaanwijzer' te functioneren bij beoordeling van buitenaf.

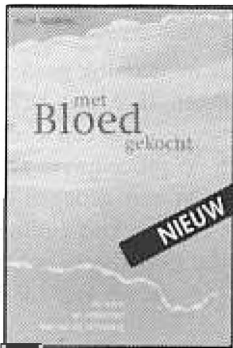
P.T. Pel

¹ Daarover uitgebreid in J. van Eck, *Paulus en de koningen. Politieke aspecten van het boek Handelingen*, Franeker 1989.

² Zie ook P.T. Pel, 'Orde rond de Kerkorde', *De Reformatie*, jrg. 65, nr. 20 dd. 17-02-1990.

³ Kort Geding President Rechtbank Lelystad 04-03-1994, KG-N. 63/1994.

⁴ Het beroep van de President op artikel 2 Wet op de Rechterlijke Organisatie is onjuist, want het artikel is per 1 januari 1994 komen te vervallen! In het *Nederlands Juristen Blad* (NJB) van 14 januari 1994, verscheen zelfs een paginagroot 'In memoriam' van mr. A.F.M. Brenninkmeijer, waarin hij spreekt van 'euthanasie door de wetgever' op het voor juristen zeer bekende en 167 jaar oude wetsartikel. Overigens doet dit aan de strekking van de uitspraken van de President niets af.

Met bloed gekocht de ware en volkomen leer van de verlossing.

De auteur ds J.M. Goedhart beschrijft in dit boek de Heidelbergse Catechismus met aanhalingen van veel teksten uit de bijbel en citaten uit de geloofsbelijdenis.

**Een prachtig boek als belijdenisgeschenk
of om voor u zelf aan te schaffen.**

ISBN 90-71097-20-X

264 pag. paperback f 29.75

te bestellen bij uw boekhandel of bij:

verkrijgbaar vanaf
20 april 1994

BREDE WOLD
DRUKKERIJ UITGEVERIJ

Stationsweg 49,
Postbus 86
8090 AB Wezep

05207 - 63390

Extra nummers van De Reformatie...

...kunt u bestellen door overmaking van de kosten op postrekening 40 60 40 t.n.v. De Reformatie-Goes, onder vermelding van jaargang en nummer.

Dit zijn de kosten (incl. porto):

- 1 ex.: f 3,35
- 2 ex.: f 6,00
- 3 ex.: f 8,65
- 4 ex.: f 10,60
- 5 ex.: f 12,55

Na ontvangst van het bedrag wordt uw bestelling per omgaande uitgevoerd.

GOEDE AANPAK VAN APPÈL-ZAKEN

In mijn werk word ik regelmatig geconfronteerd met appèl-zaken en de kerkelijke behandeling daarvan. De ervaringen geven aanleiding om eens te wijzen op een paar punten, waar men dikwijls onvoldoende rekening mee houdt.

Is er toch niet iets mis?

Natuurlijk komt het wel voor, dat kerkleden ten onrechte bij de classis klagen over een besluit van hun kerkeraad. Maar heel vaak is een appèl een signaal, dat je je moet aantrekken. Als er een bezwaarschrift komt, is er vaak wel degelijk ergens iets mis! Op hoofdzaken kan een kerkeraad misschien best gelijk hebben. Maar heeft hij z'n besluit wel goed geargumenteed? En heeft hij aan de appellant en aan reële punten van bezwaar wel voldoende recht gedaan?

Een kerkeraad moet doen wat hij kan om bezwaren weg te nemen en een bezwaarschrift te voorkomen. Het is bijvoorbeeld verstandig om een zaak of conflict eens aan enkele objectieve buitenstaanders voor te leggen. Dat kunnen kerkvisitatoren zijn. Maar ook anderen; de kerkeraad is vrij om een zaak ter toetsing voor te leggen aan wie hij wil. Kan de zaak in een vroeg stadium worden opgelost, dan is er veel gewonnen!

De afschuif-reflex

Je moet bij een appèl-zaak niet toegeven aan de 'afschuif-reflex'. Vergaderen is voor de meeste mensen geen onverdeeld genoegen. Als er een bezwaarschrift op tafel ligt, is er altijd een zekere verleiding om dat zo kort mogelijk af te handelen. Als het onontvankelijk is, dan ben je er – in ieder geval voorlopig – van af. Kun je het direct met een kort besluit beantwoorden, dan hoef je er geen tweede keer over te vergaderen. Gevaar dus voor afschuiven en voor 'korte-bochten-werk'. Wees daarop verdacht en geef aan die 'reflex' niet toe!

Formeel en pastoraal

Dikwijls worden in een vergadering het 'formele' en het 'pastorale' tegenover elkaar gezet. 'Formeel' gesproken zou een classis op basis van artikel nummer zoveel van de kerkorde eigenlijk zùs moeten handelen, maar uit 'pastorale' overwegingen doen we het toch maar zó...

Dat is geen goede manier van werken. 'Formeel' en 'pastoraal' moeten altijd op één lijn worden gehouden. Kerkorde-regels zijn er juist tot heil van de gemeente en van de kerkleden. Goed kerkrecht is altijd tegelijk pastoraal wijs en opbouwend. Je daar aan houden is niet frustrerend maar heilzaam. Zodra dat niet meer klopt en zodra een aangenomen regel kennelijk een obstakel is geworden, moeten we praten over herziening of afschaffing ervan!

De kern van de zaak

We moeten bij de behandeling van een bezwaarschrift ons steeds concentreren op de kern van de zaak. In dat opzicht hebben we volgens mij in de loop van de jaren niet zo'n heel goede traditie opgebouwd.

Menigmaal geven kerkelijke vergaderingen namelijk uitspraken die bladzijden lang zijn. Daarin voert men in feite een hele discussie met de appellant. Een classis bijvoorbeeld voorziet in haar besluit een bezwaarschrift alinea voor alinea van kritisch commentaar: ad 1a, ad 1b, ad 1c, ad 2a en ga zo maar door. De appellant schrijft aan de particuliere synode een bezwaarschrift waarin hij weer op iedere zin van de classis reageert. En de PS geeft dan een uitspraak, die een zodanige brij van 'antwoord-zinnen' is, dat buiten de zeer ingewijden bijna geen lezer meer begrijpt waar het nu eigenlijk om gaat.

We hebben zeker niets aan geforceerde korte besluiten, waarin zonder veel argumentatie knopen worden doorgesneden. Maar concentratie op hoofdzaken is wel dringend nodig. Laten we de kwesties in geding tot hun essentie terugbrengen, kort en zakelijk samenvatten en dan over de kernpunten van het geding een uitspraak doen.

Terug naar de oorsprong

Menigmaal komt het voor, dat in een appèl-zaak de kwestie waarmee alle ellende begonnen is en waar alles feitelijk om draait, nooit echt op tafel komt. Twee broeders bijvoorbeeld hebben ruzie. B is door A in een gezamenlijke vennootschap naar alle waarschijnlijkheid op een gemene manier behandeld en benadeeld. Twee wijkouderlingen komen op zekere avond B vermanen over hatelijke woorden die hij in de pauze van de mannenvereniging over A heeft gesproken. Over de mogelijke aanleiding die br. A gegeven heeft, willen ze verder niet spreken. Dat is volgens hen een zaak voor de wereldlijke rechter.

Bij dit bezoek wordt B verschrikkelijk kwaad. Hij jaagt de ouderlingen de deur uit. Als gevolg daarvan ontstaat er een hele kwestie tussen de kerkeraad en br. B. Hij is onchristelijk tegen ambtsdragers opgetreden en wordt daarom gecensureerd. Br. A gaat intussen wel gewoon aan het avondmaal. Als br. B in appèl gaat tegen zijn afhouding, draait vervolgens alles maar steeds weer om zijn onstuimig optreden tegen de ouderlingen, tot op de particuliere synode toe. De veel belangrijker vraag naar het oorspronkelijke conflict, de vraag of B zich met A wil verzoenen blijft steeds buiten beeld. In onze kerkelijke rechtsgang moet zo iets onmogelijk zijn!

M. te Velde

INDIENING VAN EEN APPELSCHRIFT

01. Wanneer een lid van een van de kerken in de classis zich naar artikel 31 KO. op de classis beroept, zal hij zijn appelschrift indienen bij de kerk die is aangewezen als samenroepende kerk voor de eerstvolgende vergadering van de classis.
02. De samenroepende kerk zal het appelschrift op de voorlopige agenda van de classis plaatsen en een afschrift van het (de) ingediende stuk(ken) onmiddellijk in handen stellen van het hieronder te noemen deputaatschap appèlzaken.
03. Een appelschrift dient in ieder geval de volgende elementen te bevatten:
 - een weergave van het besluit, de besluiten en/of de handelingen van de kerkeraad, waarover geschil is gerezen;
 - de reactie van de kerkeraad op de door de appellant daartegen ingebrachte bezwaren;
 - een uiteenzetting van de bezwaren van de appellant, met redenen omkleed en – indien van toepassing – met feiten gestaafd;
 - een duidelijke omschrijving van wat de appellant van de classis vraagt. Wanneer een appelschrift niet voldoet aan de genoemde vereisten, zal de appellant de gelegenheid krijgen zijn bezwaarschrift aan te vullen binnen een termijn, die door het deputaatschap voor appèlzaken wordt bepaald.

BENOEMING VAN EEN DEPUTAATSCHAP

04. Voor de voorbereiding van de behandeling van de appèlzaken die bij haar aanhangig worden gemaakt, zal de classis gebruik maken van een deputaatschap.
05. Het deputaatschap voor appèlzaken zal bestaan uit drie leden; de classis benoemt tevens drie secundi. Zij worden jaarlijks in de-vergadering benoemd uit ambtsdragers en/of leden van de kerken in het classicaal ressort. Met het oog daarop kan elke kerk jaarlijks bij de classis een gemotiveerde voordracht indienen van personen die men voor dit werk geschikt acht. De classis is vrij om elk jaar dezelfde ofwel andere deputaten te benoemen. Zij wijst een van de benoemden als samenroeper en voorzitter van het deputaatschap aan.
06. Er mag onder de in een bepaalde zaak fungerende deputaten niemand zijn die eerder bij de in appèl aanhangige zaak is betrokken geweest of die in enige persoonlijke relatie staat met de appellant.

VOORBEREIDENDE BEHANDELING DOOR DEPUTATEN

07. De deputaten zullen zo spoedig mogelijk van het appelschrift kennisnemen en de behandeling ervan door de classis voorbereiden. Wanneer zij er niet in slagen dit voorbereidende werk af te ronden voordat de classis in eerste zitting bijeenkomt, zullen zij dit tijdig aan haar meedelen. In overleg met de classis zal dan een datum worden bepaald, waarop in een voortgezette zitting hun advies kan worden behandeld.
08. Een appelschrift zal steeds eerst door de deputaten op zijn ontvankelijkheid worden getoetst. Het is bij voorbaat niet ontvankelijk:
 - indien het niet is ingediend vóór de eerste samenkomst van de meerdere vergadering volgend op het besluit of de handelingen van de kerkeraad waartegen bezwaar wordt aangetekend, tenzij er goede redenen zijn om daarvan af te wijken;
 - indien de appellant geen lid (meer) is van een Gereformeerde Kerk, tenzij het een appèl betreft tegen onrecht dat hem in zijn hoedanigheid als kerklid is aangedaan en de gevraagde uitspraak betekenis heeft voor zijn terugkeer naar de kerk of voor een herstel van zijn goede naam in de gemeente, of wanneer hij optreedt in zijn kwaliteit als wettig vertegenwoordiger van een kerklid.
09. De kerkeraad en de appellant zullen aan de deputaten desgevraagd alle relevante stukken die op het geding betrekking hebben ter beschikking stellen en alle nodige inlichtingen verschaffen. De deputaten zijn bevoegd om termijnen te stellen, waarbinnen de gevraagde medewerking moet worden gegeven. Zij zullen erop toezien, dat de partijen volledig geïnformeerd zijn over de stukken en inlichtingen die van weerszijden in de behandeling van de zaak ter tafel worden gebracht.
10. De deputaten zullen ten aanzien van de aanhangige kwestie zo nodig mondeling hoor en wederhoor toepassen. Zij zullen daarbij aan kerkeraad en appellant gelegenheid geven tot toelichting en/of verweer en tot het reageren op elkaars stukken. Ze zullen ook de partijen in elkaars aanwezigheid kunnen horen.
11. De kerkeraad en de appellant hebben het recht zich in hun schriftelijk en mondeling contact met de deputaten te laten bijstaan.
12. Van de mondelinge besprekingen met de appellant en de kerkeraad of diens vertegenwoordiger(s) zal steeds een kort verslag worden opgesteld, waarvan aan beide partijen een afschrift wordt verstrekt.
13. De deputaten zullen advies en hulp kunnen vragen van deskundigen, mits daarbij de noodzakelijke geheimhouding in acht wordt genomen.
14. De deputaten zullen hun rapport en een volledig concept voor een besluit over het ingediende appelschrift uiterlijk tien dagen voor de afgesproken datum van de zitting van de classis in afschrift toezenden aan alle leden van de classis.
15. Wanneer de deputaten er niet in slagen hun voorbereidend werk af te ronden binnen de afgesproken termijn, zullen zij dit aan de classis rapporteren. De classis zal dan beslissen over de voortgezette behandeling.

BEHANDELING EN BESLUITVORMING DOOR DE CLASSIS

16. Bij de behandeling van het appelschrift in de vergadering van de classis zullen tenminste twee deputaten aanwezig zijn om hun rapport en voorstel toe te lichten en de classis verder in het appèl van advies te dienen.
 17. In de zitting(en) van de classis waarin de bespreking van de appèlzaak plaatsvindt, zal zowel aan de afgevaardigden van de betrokken kerkeraad als aan de appellant gelegenheid kunnen worden geboden hun zienswijze mondeling kort toe te lichten.
 18. In het besluit van de classis dienen de volgende elementen te zijn opgenomen:
 - een weergave van het besluit, de besluiten en/of de handelingen van de kerkeraad, waarover geschil is gerezen;
 - een samenvatting van de bezwaren die ertegen door de appellant zijn ingebracht;
 - een samenvatting van de gronden, de toelichting c.q. het verweer van de zijde van de kerkeraad;
 - een nauwkeurige verantwoording van de gronden waarop de uitspraak van de classis rust;
 - een duidelijke uitspraak van de classis over het appelschrift;
 - zo nodig een aanwijzing van de rechtsgevolgen van het genomen besluit;
 - indien van toepassing, nadere aanwijzingen inzake de weg waarlangs herstel van recht en vrede kan worden verkregen.
- De classis zal van haar besluit binnen twee weken op ordelijke wijze kennis geven aan de appellant en aan de kerkeraad.

TOELICHTING BIJ DE ONTWERP-SCHETS VOOR EEN APPÈLPROCEDURE IN DE CLASSIS

Het ontwerp dat hiervoor staat afgedrukt is tot stand gekomen na intensief overleg tussen predikanten en juristen. Ieder heeft vanuit eigen achtergrond en ervaring een bijdrage geleverd aan een procedureregeling die eenvoudig en doelmatig is.

Predikanten vanuit hun ervaring met de behandeling van bezwaarschriften op de classes; juristen vanuit hun ervaring in de rechtspraak. Een deel van de deelnemende juristen is ook werkzaam in de rechtspraak (advocatuur en rechterlijke macht).

Ik wil iets laten zien van de achtergrond van deze schets. Welke rechtsbeginselen liggen eraan ten grondslag en hoe zijn deze uitgewerkt?

Daarnaast wordt aandacht besteed aan de voorkeur van de werkgroep voor een deputaatschap in plaats van een commissie ter voorbereiding van de behandeling van appèl-schriften.

Een classis kan echter op basis van het geschetste model een regeling vaststellen, waarbij de behandeling van bezwaarschriften niet plaatsvindt door een deputaatschap maar met behulp van een door de classis te benoemen commissie. Bij de werkgroep is een concept daarvoor beschikbaar.

De keuze voor het ene of het andere model is een kwestie van voorkeur. Ook in de huidige praktijk van de (voor)behandeling van bezwaarschriften door een ad-hoc commissie uit de classisvergadering kan het voorgestelde model goede diensten bewijzen.

Het gaat de werkgroep in de eerste plaats om de zorgvuldigheid van de behandeling, waarbij recht wordt gedaan aan elementaire beginselen van rechtspraak; beginselen die in de bijbel al zijn terug te vinden.

Wat beogen we met een goede appelprocedure?

Wat doen we als iemand – zoals artikel 31 van de kerkorde het uitdrukt – van oordeel is dat hem onrecht is aangedaan door een uitspraak van de kerkeraad en hij zich beroept op de classis?

Let wel: Het gaat om onrecht! Niet de persoonlijke verontwaardiging van de broeder of zuster is het belangrijkste.

Het bieden van een goede appèlmogelijkheid op de classis is nodig om te voorkomen, dat onrecht, begaan door

de kerkeraad, ambtsdragers in de gemeente, blijft bestaan. Of – en dat is de andere kant van de medaille – om vast te stellen dat van onrecht geen sprake is.

De appèlprocedure moet dus een maximale bijdrage leveren aan het voorkomen of het ongedaan maken van onrecht in de kerk.

Daarom past voorzichtigheid bij het toelaten van subjectieve verontwaardiging als drijfveer voor de appellerende broeder of zuster. De intentie waarmee in beroep wordt gegaan is in de kerk niet onbelangrijk. Er moet sprake zijn van bezwaard zijn, d.w.z. dat je zo belast bent door de uitspraak of handeling van de kerkeraad dat je die last niet kunt dragen. Door het gepleegde onrecht kun je niet in goede, broederlijke, omgang verder met de kerkeraad. Je wilt de geschonden vrede herstellen.

Daarom behoort de bezwaarde broeder ook eerst de eigen kerkeraad aan te spreken over hetgeen hem bezwaart. Pas als de kerkeraad volhardt bij het onrecht ga je in appèl. Zie artikel 3, 2e gedachtenstreepte, van de schets.

In de appèlprocedure zelf zal de spits, gericht op herstel van geschonden verhoudingen, zichtbaar moeten blijven!

Geen tegenstelling

Wij moeten geen tegenstelling maken tussen enerzijds formeel procedurerecht (waarbij de stipte naleving van regeltjes het hoogste goed is) en anderzijds rechtspraak waarbij de inhoudelijke behandeling van het geschil het doel is.

Kennelijk bestond (bestaat?) hier en daar de idee dat hierin een tegenstelling is gelegen tussen het 'wereldlijke' recht en het kerkrecht.

In het 'wereldlijke' recht, toegepast door koele juristen, overheerst de formele benadering. 'Laat het recht zijn loop hebben, ook al vergaat de wereld!'

In het kerkrecht daarentegen is alles gericht op het bijleggen van de twist en het herstel van de gemeenschap der heiligen. Eventueel moeten kerkrechtelijke regels daarvoor opzij gezet worden.

Ik kan mij uitstekend vinden in het citaat dat prof. P. Deddens eens gaf van een Duitse theoloog, sprekend over de Israëlitische rechtsgemeenschap, en de zinnen die hij daar zelf aan toevoegde.

'De rechter is in de eerste plaats hij, die door zijn scheidsrechterlijke uitspraak de twist van partijen beslecht. 't Gaat er nog niet zozeer om, dat hij recht **sprekt**, als wel hierom, dat hij aan recht **helpt**'. De taak van de kerkelijke rechtspraak is, door argumentatie uit en naar het Woord recht en onrecht aan te wijzen, gelijk en ongelijk vast te stellen. En daardoor en daarbij beide partijen te brengen op de weg des vredes. Het streven om het geschil

te beslechten, uit de wereld te helpen. De poort te openen die leidt tot **vrede...**' (De Reformatie, jrg. 53154, blz. 199).

Dit alles geldt m.m. ook voor het 'wereldlijke' recht, met name het burgerlijk en bestuursrecht.

In de appèlprocedure moet daarom uitdrukkelijk ruimte bestaan en desnoods gecreëerd worden om partijen weer tot elkaar te brengen.

In het 'wereldlijke' recht is een schikking heel gewoon. Wat is mooier voor een rechter dan dat hij partijen **tegenover** elkaar de rechtszaal ziet binnenkomen en – na behandeling van het geschil – **naast** elkaar de zittingzaal ziet verlaten? Dit 'wereldse' ideaal geldt zeker in de kerk. Prof. P. Deddens heeft in de vijftiger jaren in De Reformatie een historisch overzicht gegeven van de 'Synode arbeid van Gereformeerde kerken t.a.v. appèlzaken'. Daarin geeft hij vele voorbeelden van een mondelinge behandeling van appèlschriften door deputaten, waarbij deputaten met partijen afzonderlijk **én** gezamenlijk spreken, en later aan de synode rapporteren dat verzoening is tot stand gebracht, zodat een beslissing op het appèlschrift niet meer nodig is.

Leidt een goede vorm, een goede procedure, automatisch tot goed recht?

Deze illusie heeft de werkgroep bij het ontwerpen van de schets niet gehad.

Het gaat er wèl om, dat de **vorm** van het recht, de procedureregels en de wijze waarop ze worden gehanteerd (dat laatste moet er uitdrukkelijk bij!), moeten waarborgen dat de **zaak** waarom het gaat maximaal aan de orde kan komen.

Er mag geen onvrede ontstaan en blijven hangen over de wijze waarop het appèlschrift is behandeld. Degene die uiteindelijk in het ongelijk wordt gesteld moet zich niet met recht kunnen beklagen over onzorgvuldige formaliteiten en procedures.

Maar ook hier geen valse tegenstelling. Ook de eis van een zorgvuldige appèlprocedure is een zaak van recht. Men mag door de wijze waarop een verongelijkte broeder of zijn 'tegenpartij', de kerkeraad, in appèl wordt behandeld geen voedsel geven voor nieuw onrecht, nieuwe ergnissen.

Wie de artikelen van prof. Deddens over 'kerkelijk appèlrecht' in De Reformatie uit de vijftiger jaren leest, verbaast zich erover hoe vaak hij uit de Bijbel en uit de kerkgeschiedenis essentiële dingen naar voren brengt voor de behandeling van rechtsgedingen die voor juristen, werkzaam in de rechtspraktijk, gesneden koek zijn; ofwel het intrappen van open deuren.

Twee elementen daarvan nemen in de voorgestelde schets een centrale plaats in.

a) de onpartijdigheid van het rechtsprekend college en het daarmee samenhangende beginsel van hoor- en wederhoor;

b) het voordeel ('het extra') dat een mondelinge behandeling kan hebben boven een – uitsluitend – schriftelijke.

Onpartijdigheid

De appel-instantie dient onpartijdig te zijn, niet vooringenomen.

Vertrouwen in kerkelijke vergaderingen is daarvoor niet voldoende, al wordt het uitdrukkelijk voorondersteld!

Voor een appellerende broeder of zuster is het vaak heel moeilijk te onderscheiden tussen de classisvergadering (waarin ook twee eigen kerkeraadsleden zitting hebben!) en de kerkeraad waarmee hij of zij een geschil heeft.

Het is niet erg zinvol te discussiëren over de vraag of dit gebrek aan onderscheidingsvermogen al of niet terecht is. Je moet er oog voor hebben!

Dus: In de procedure moet die onpartijdigheid zichtbaarmerkbaar zijn. Een open, voor alle betrokkenen goed te volgen, procedure is nodig.

Dat betekent dat de appèlinstantie haar oordeel niet mag baseren op informatie die haar eenzijdig, op door de andere partij niet na te vorsen wijze, is verstrekt.

Altijd dienen **de feiten** te worden gecontroleerd bij de andere partij. Ze moeten vaststaan!

Beide partijen dienen daarom op de hoogte te zijn van de stukken en overige informatie die worden ingebracht. Zie artikel 9 van de schets.

In artikel 10 is een en ander nader uitgewerkt.

Hoor en wederhoor

Hoe belangrijk dit beginsel is blijkt uit de Bijbel zelf. Lees bv. over Salomo's wijze rechtspraak in 1 Kon. 3 : 16v. Zie ook de wijsheid uit Spreuken 18 : 17.

In het burgerlijk en bestuursprocesrecht is het (mondeling) horen van partijen regel. Deddens schrijft in zijn artikel 'Het "horen" van partijen in het licht van Schrift en Historie' (De Reformatie, jrg. 1952153, blz. 370), dat ook de meerdere vergaderingen van de Gereformeerde Kerken vanouds het 'horen' kenden en toepasten.

Hij vervolgt dan: 'Dat dit in deze en de vorige eeuw in onbruik geraakte, is zeker aan de handhaving van het kerkelijk recht niet ten goede gekomen. Het kan bekend zijn hoe **weinigen** in staat zijn, hun gedachten 'kort, klaar en krachtig' op papier te zetten. In verreweg de meeste gevallen is het zaak, wil men een juist oordeel vellen, in zaken van gewicht partijen te **horen**. En dan naar de oude regel: hoor ze tegenover elkaar. ... Het 'vinden van het recht' is een diep ernstige zaak, waaraan alle aandacht moet besteed worden en niets mag worden nagelaten, wat tot een rechtvaardig vonnis kan leiden. Vandaar dan ook, dat in de Schrift de rechters vermaand worden, zich niet van de zaken af te maken. ... De Schrift spreekt hier duidelijke taal: de rechters worden vermaand, **ter dege onderzoek te doen en grondig na te vragen** (Deut. 13 : 14)' Zie ook Deut. 17 : 4; 19 : 18.

In de appèlprocedure dient deze kernzaak geregeld te zijn

APPEL-REGELING IN DE CLASSIS KAMPEN

De classis Kampen van de Gereformeerde Kerken heeft in haar zitting van 14 januari 1994 een regeling voor de behandeling van appel-zaken vastgesteld. Deze regeling is voor het grootste deel ontleend aan het ontwerp dat in dit nummer is afgedrukt en toegelicht.

De kerk van Urk nam voor deze maatregel eind 1993 het initiatief. Zij legde het ontwerp van de **G.W.G.-werkgroep** op de tafel van de classis en stelde voor om het in de classis in te voeren. Van de classis maken twee predikanten deel uit, die ook meededen aan de werkgroep, ds. **H. Pathuis** te Urk en ds. **A. de Graaf** van **Blokzijl** en **Marknesse**.

De classis Kampen nam het voorstel aan. Ze koos daarbij voor een model, waarin de voorbereiding van de classicale behandeling niet aan een deputaatschap, maar aan een commissie wordt toevertrouwd. Verder formuleerde ze op enkele kleine punten iets anders dan de werkgroep deed.

Voorzover bekend is de classis Kampen hiermee de eerste gereformeerde classis die een dergelijke uitgewerkte regeling voor de behandeling van bezwaarschriften heeft. Een voorbeeld ter navolging!

MtV.

en in praktijk te worden gebracht.

Daarbij heb ik een uitgesproken voorkeur om partijen in **elkaars** aanwezigheid te horen.

Dat – zo blijkt uit de rechtspraktijk – heeft vele voordelen:

- eventueel bestaande misverstanden kunnen meteen worden weggenomen;
- de feiten kunnen zoveel als mogelijk is grondig worden vastgesteld. Bij tegenstrijdige informatie kun je meteen doorvragen;
- het geschil kan aldus tot de kern worden teruggebracht;
- 4. je proeft de sfeer waarin partijen elkaar bejegenen;
- 5. het uiten van beschuldigingen en verwijten gaat minder 'gemakkelijk' als de tegenpartij aanwezig is;
- 6. geen berg papier die steeds groter wordt;
- 7. mogelijkheid voor verzoening/schikking.

Deputaatschap?

Het behandelen van een geschil, zeker als daarbij een mondelinge confrontatie plaatsvindt is niet gemakkelijk. Men zal moeten omzien naar broeders (en/of zusters?) die daartoe bekwaam zijn.

Om ieder misverstand te vermijden: Dat betekent niet perse juristen. Niet alleen juristen zijn goede rechters; niet alle juristen zijn goede rechters.

Het gaat allereerst om wijsheid, waarbij in een concrete situatie recht wordt gesproken. Dat vergt een combinatie van gaven, zoals **onderscheidingsvermogen**, beslistheid, leidinggevende capaciteiten, invoelingsvermogen en heldere dictie.

Het is daarom niet raadzaam de keuze te beperken tot de broeders die naar die ene classisvergadering zijn afge-

vaardigd als predikant of ouderling.

Andere voordelen boven een classiscommissie:

1. Een 'vast' deputaatschap doet ervaring op. Van die ervaring leert men.
2. De procedure is voorspelbaar en niet afhankelijk van de 'toevallige' samenstelling van de ad-hoc ingestelde commissie.
3. Er vormt zich kerkelijke rechtspraak die bekend en bewaard kan blijven.
4. Vermindering van de werkdruk van ambtsdragers, m.n. de predikanten.
5. Snelheid in de procedure. Deputaten kunnen meteen aan de slag (artikel 7 van de schets). Zij hoeven niet te wachten tot de classis een commissie heeft benoemd.

Bedenkingen

Tegen een vast deputaatschap worden vaak twee bezwaren ingebracht.

1. Het gaat om een **appel** op een meerdere vergadering en dus niet op een soort kerkelijke rechtbank.
2. Een vast deputaatschap kan een machtsfactor gaan vormen tegenover de kerkelijke vergadering.

Ik wil daar het volgende over zeggen:

ad 1. Het gaat uitdrukkelijk om een deputaatschap dat **voorbereidende** werkzaamheden verricht. Het stelt de feiten vast en ordent ze. Het geeft de standpunten van beide partijen overzichtelijk weer. Het geeft een **advies** aan de classis.

De classis beslist en kan zo nodig partijen nog kort de gelegenheid bieden hun standpunt toe te lichten. Zie artikel 17 van de schets.

ad 2. Daar ben ik niet bang voor. Het benoemingsrecht

ligt bij de classis. Zij kan een rooster van aftreden maken met een beperkte mogelijkheid tot veelvuldig herbenoemen. Daarmee zijn voldoende waarborgen geschapen tegen machtsmisbruik.

Daarbij is het natuurlijk belangrijk personen te benoemen met 'kerkelijk gevoel'.

Mensen met een antenne voor kerkelijke verhoudingen. Te denken valt o.m. (niet: uitsluitend!) aan (gewezen) ambtsdragers, waaronder predikanten die affiniteit hebben met het beslechten van geschillen.

Invoering

Zoals elders in dit nummer vermeld, heeft de classis Kampen onlangs een appèl-regeling ingevoerd. Het zou goed zijn, als ook andere classes een dergelijk besluit zouden nemen, zodat men er in de classicale vergaderingen ervaring mee kan opdoen.

Dit kan eenvoudig zo, dat een kerkeraad de in dit nummer gepresenteerde regeling bij de classis indient en voorstelt om die in te voeren. Uiteraard dient men dit voorstel ruim van tevoren aan de andere kerken in de classis toe te zenden. Dan kunnen die zich er ook op voorbereiden.

Het zou nuttig zijn om na een paar jaar de regeling nog eens te evalueren. Met gebruikmaking van de gegevens die daar uit komen, kan dan wellicht door een generale synode een uniforme regeling worden vastgesteld, die voor alle kerkelijke vergaderingen gaat gelden.

Het is mijn overtuiging dat de kerken zijn gediend met een eenvoudige, duidelijke regeling. Iedereen weet dan van te voren op welke wijze een appèlschrift wordt behandeld.

Dat is – indien nodig – ook uit te leggen aan de wereldlijke rechter die zich geconfronteerd ziet met een verongelijkte broeder of zuster. Hij kan dan zelf vaststellen dat er een kerkelijke weg openstaat die voldoet aan de eisen van zorgvuldigheid en die een onpartijdige behandeling waarborgt.

D.A.C. Slump

HOTEL 'DREYEROORD'
OOSTERBEEK
tel. 085-333169

**Het hotel waar mevrouw zich UIT
en meneer zich THUIS voelt**
Fam. Van der Straaten

met voor het goede boek
Assendorperstraat 73
8012 DG Zwolle
Tel. 038-219802 b.g.g. 210090 Voor al uw (studie)boeken
boekhandel goedhart

* RIEMER & WALINGA, BOEKVERKOOPERS * STATIONSSTRAAT 131, 3851 ND ERMELOO * TEL. 03417-52405 * FAX. 03417-51394 * OUDE KIJK IN 'T JATSTRAAT 71, 9712 EE GRONINGEN * TEL. 050-134041 * FAX. 050-187210 * RIEMER & WALINGA, BOEKVERKOOPERS * STATIONSSTRAAT 131, 3851 ND ERMELOO * TEL. 03417-52405 * FAX. 03417-51394 * OUDE KIJK IN 'T JATSTRAAT 71, 9712 EE GRONINGEN * TEL. 050-134041 * FAX. 050-187210

RIEMER & WALINGA, BOEKVERKOOPERS

Deze week vragen wij uw aandacht
Vorige week kwam bij ons binnen:

NIEUWE NEDERLANDSE KERKGESCHIEDENIS II
de herziene 'schets' van ds. C.G. Bos, uitgebreid en herzien door drs. W.A.E. Brink-Blijdorp. Het boek behandelt de recente kerkgeschiedenis vanaf de Vrijmaking tot heden (1994). Hiermee is een beknopt maar redelijk compleet naslagwerk voor huis-, school- en verenigingsgebruik afgerond. Deel II kost slechts (net als I) f 19,90.

Ook van MIEKE BRINK-BLIJDORP is het boekje

G. Riemer, Boekverkooper te Ermeloo

Stationsstraat 131, 3851 ND Ermeloo / Tel: 03417 - 52405 / Fax: 03417 - 51394

Boekhandel Ben Doornbos

Oude Kijk in 't Jatstraat 71, 9712 EE Groningen / Tel: 050 - 134041 / Fax: 050 - 187210

voor enkele Vuurbaak-uitgaven:

OPEN JE HART, waarin zij in korte, zeer toegankelijke stukjes een warm pleidooi voert voor de dagelijkse, vertrouwelijke omgang met de Here. Door de stijl ook zeer geschikt voor jonge mensen, f 15,75.

Tenslotte nog twee eerder verschenen titels:

JONA, PROFEET VAN GOD van de hand van DS. H.J. ROOM. Een schets voor bijbelstudies, f 11,50.

In een tijd van verkiezingen van ambtsdragers:

VROUWENKIESRECHT IN DE KERK.
Besluittekst en comm. rapport, f 19,75.